

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอและจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน 2) ศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร(Documentary Research) การลงศึกษาภาคสนาม(Field Study)โดยการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม(questionnaire) และการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม และการวิจัยอนาคตแบบ EDFR(Ethnographic Delphi Futures Research) ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปผลการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน” ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปผลการศึกษาวิจัยโดยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ส่วนที่ 2 การศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ส่วนที่ 3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR(Ethnographic Delphi Futures Research)

ส่วนที่ 1 การนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ผลสรุปของการศึกษาวิจัย เพื่อนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนเป็นการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก โดยมีการศึกษาภาคสนามเพิ่มเติมด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และตรวจสอบโดยสำรวจความคิดเห็นชาวชุมชนอีกครั้งจากการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ในการวิจัยส่วนที่ 2 ผู้วิจัยสามารถรวบรวมรายชื่อแหล่งสถานที่ซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และมีลักษณะเข้าข่ายแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หรือเป็นแหล่ง สถานที่ ที่มีการจัดตั้งขึ้นเป็นแหล่งการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนในชุมชน โดยนำเสนอรายชื่อ พร้อมรายละเอียดข้อมูลและจัดจำแนกประเภทตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าชายเลน และธรรมชาติแวดล้อมอื่น ๆ ในป่าชายเลน

ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียนได้ชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่น่าสนใจ มีสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ประกอบไปด้วยต้นพันธุ์ไม้ชายเลนหลายชนิด ที่พบเห็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ต้นโกงกาง ต้นเสม ตะบูน ตะบัน และต้นจาก ป่าชายเลนถือได้ว่าเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในช่วงที่เป็นตัวอ่อน และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นแนวป้องกันคลื่นและลม และการพังทลายของพื้นที่ชายฝั่งทะเล สิ่งมีชีวิตที่พบเห็นโดยทั่วไปเช่นปูแสม กุ้ง ปลาตุ๊กทะเล หอยแมลงภู่ เป็นต้น นอกจากนี้บริเวณป่าชายเลนบางขุนเทียนรอบนอกยังมีฝูงลิงแสมอาศัยอยู่ตามธรรมชาติรวมประมาณ 500-600 ตัว สำหรับอาชีพของผู้คนที่อาศัยอยู่แถบป่าชายเลนนั้น ส่วนใหญ่เป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเช่น การทำวังกุ้ง การเพาะเลี้ยงหอย แมลงภู่ และปัจจุบันมีการทำเรือนำเที่ยวด้วย

2. แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนที่มนุษย์จัดสร้างขึ้น ได้แก่

คลองสนามชัย เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างกรุงเทพมหานคร กับจังหวัดสมุทรสาคร อยู่ในท้องที่เขตบางขุนเทียนมีความยาวประมาณ 35 กิโลเมตร เป็นคลองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งที่ก่อเกิดตำนานเรื่อง “พันท้ายนรสิงห์” นายท้ายเรือพระที่นั่งใน สมเด็จพระศรีสุริเยศจักรพรรดิ หรือ “สมเด็จพระเจ้าเสือ” หลักฐานที่ปรากฏและแสดงว่าสมเด็จพระเจ้าเสือได้เสด็จพักแรมระหว่างทางอำเภอบางขุนเทียน คือมีตำหนักของพระองค์ ตั้งอยู่ริมคลองสนามชัย หมู่ 2 เขตบางขุนเทียน ปัจจุบันเรียกว่า “พระตำหนักพระเจ้าเสือ” นอกจากนี้คลองสนามชัยยังคงเป็นเส้นทางผ่านในการยกกองทัพไปปราบพม่าด้วย ปัจจุบันมีความสำคัญทางด้าน การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยทางเรือ เป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศนำเรือเข้ามาชมสภาพท้องที่ และชนบทของเขตบางขุนเทียน ตามริมฝั่งคลองสนามชัย

วัดหัวกระบือ เป็นวัดราษฎร์ที่เก่าแก่ที่สุดในเขตบางขุนเทียน จากหลักฐานสมุดข่อยวัดหัวกระบือ วัดสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาประมาณปี พ.ศ. 2286 ปัจจุบันได้รับการบูรณะซ่อมแซมหลายครั้ง โดยมีกรมศิลปากรเข้ามาดูแล ภายในอุโบสถมีหลวงพ่อโตเป็นพระประธาน มีห้องขนาดใหญ่ ที่สร้างขึ้นในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครองราชย์ครบ 50 ปี

วัดบางกระดี สันนิษฐานว่าสร้างปลายรัชกาลที่ 4 ประมาณ พ.ศ. 2420 มีลักษณะเป็นศิลปะแบบมอญ พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปทองเหลือง ปางมารวิชัย เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และมีพระพุทธรูปยืนศิลปะมอญ ซึ่งแกะสลักจากซุงทั้งต้น มีเจดีย์ทรงระฆังคว่ำแบบศิลปะมอญ บริเวณริมน้ำหน้าวัดมีเสาหงส์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พิเศษของวัดชาวมอญทั่วไป วัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ยังคงสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่น การแข่งเรือ เล่นสะบ้า สงกรานต์ และภายในหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียง มีพิพิธภัณฑสถานบ้านซึ่ง

อนุรักษ์เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องดนตรี ตลอดจนคัมภีร์อักษรมอญ ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม และความเป็นมอญพื้นบ้าน

วัดกำแพง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยมีพระประธานใน พระวิหารเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ เป็นศิลปะสมัยอู่ทอง มือคืดเจ้าอาวาสที่มีชื่อเสียง และ ประชาชนให้ความเคารพนับถือมาก คือ หลวงพ่อโปลี่ ซึ่งมรณะภาพไปตั้งแต่ พ.ศ. 2487

วัดปทีปพลีผล สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2526 เพื่อจุดประสงค์ใช้เป็นสำนักสงฆ์ เป็น สำนักปฏิบัติและเผยแพร่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชน เป็นวัดที่มีความสวยงามและเป็นระเบียบ เรียบร้อย เคยได้รับรางวัลจากโครงการหน้าบ้านหน้ามอง และโครงการแมกไม้เมืองจาก กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2542

พระตำหนักพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (พระตำหนักเรือ พระร่วง 19) สร้างเมื่อวันที่ 9 พ.ย. 38 วางศิลา 7 ก.พ.39 พระตำหนักแห่งนี้ก่อสร้างเป็นรูปเรือ จ้างลงมาจากเรือหลวงพระร่วง บริเวณชั้นล่างเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพระประวัติและผลงานของ พระองค์ท่าน ชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานของพระรูปหล่อซึ่งมีขนาดเท่าองค์จริง และย่อส่วนเพื่อให้ ประชาชนสามารถปิดทองได้ ปัจจุบันเป็นสถานที่ที่ชาวบางขุนเทียนให้ความเคารพ และในทุกๆวัน จะมีประชาชนเดินทางมาสักการะเป็นจำนวนมาก

พิพิธภัณฑ์ว่าวไทย ของโรงเรียนทวีธาภิเศก2 เปิดดำเนินการประมาณ พ.ศ. 2544 โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เป็นแหล่งรวบรวมว่าวชนิดต่างๆที่มีอยู่ในประเทศไทย และต่างประเทศ 2) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล ประวัติ วิวัฒนาการของว่าวไทย 3) เป็นแหล่งรวบรวมภาพอันเนื่องจาก กิจกรรมเกี่ยวกับว่าวทั้งหมด 4) เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวอันเนื่องด้วยวรรณคดี ภาษาไทย 5) เป็นแหล่งเปรียบเทียบเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์โดยใช้ว่าวเป็นปัจจัย 6) เป็นพิพิธภัณฑ์ เฉพาะทางท้องถิ่นในเขตบางขุนเทียน

พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ของโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2541 โดยแบ่งจัดแสดงออกเป็น 3 หัวข้อเรื่อง คือ (1) ประวัติ ศาสตร์ของชุมชน (2) ศิลปะและโบราณคดีในชุมชน (3) อาชีพและการพัฒนาตนเองของ ชุมชน โดยมีการรวบรวมสิ่งของสมัยบุกเบิกชุมชนในรุ่นแรกๆ (สมัยรัชกาลที่5) และได้เริ่ม ค้นคว้าข้อมูลและจัดทำรูปเล่มคู่มือ เพื่อใช้ประกอบการศึกษาสิ่งของที่จัดแสดงในห้องพิพิธภัณฑ์ มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้ห้องพิพิธภัณฑ์ เช่น แข่งขันหาข้อมูลของ สิ่งของที่จัดแสดงไว้ หรือตอบปัญหา วาดภาพ

ศูนย์ธรรมชาติศึกษาป่าชายเลน ของโรงเรียนวัดแสมดำ การจัดตั้งศูนย์ธรรมชาตินี้ได้รับความร่วมมือจากคณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดแสมดำ ประชาชน ชาวชุมชน ภาคเอกชนและ ภาครัฐ คณะกรรมการบริหารการศึกษา โดยเริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2542 ถือเป็น แหล่งการเรียนรู้สำคัญที่เอื้อต่อความสนใจความต้องการของนักเรียนในห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อให้

นักเรียนได้เรียนรู้ทำกิจกรรมสัมพันธ์กับธรรมชาติ และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กิจกรรมที่จัดได้แก่ การสำรวจพันธุ์ไม้ชายเลน การสังเกตพฤติกรรมสัตว์ การทดลองทางระบบนิเวศ ฯลฯ และนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้โดยฝึกช่วยกันทำงาน นอกจากนั้นศูนย์ฯ ยังจัดให้บริการเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ต่อชุมชนภายนอกด้วย

ศูนย์เรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านมด ดำเนินการจัดตั้งโดย กลุ่มเกษตรกรพัฒนาสวนส้มบางมด เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2542 โดยการแนะนำของฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตบางขุนเทียน กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการฟื้นฟูสวนส้มบางมด โดยใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งมีส่วนช่วยอนุรักษ์ลูกหลง

สวนอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี(มจธ.) ได้เริ่มการพัฒนาพร้อม ๆ กับที่รัฐบาลเริ่มมีนโยบายการพัฒนาสวนวิทยาศาสตร์ (science park) เปิดดำเนินการเดือนธันวาคม 2542 และสามารถให้บริการได้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2543 เป็นต้นไป นับว่าเป็นสวนอุตสาหกรรมแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ได้รับการทดสอบแล้วในระดับห้องทดลองไปสู่การใช้งานในเชิงพาณิชย์ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมของไทย และการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้การสนับสนุนของการวิจัยในระดับโรงงานต้นแบบ (Pilot Scale) และหน่วยเพาะทางเทคโนโลยี(Incubator Units)

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน เขตบางขุนเทียน จัดตั้งเมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2540 ทำหน้าที่จัดการการศึกษานอกโรงเรียนให้กับประชาชนในพื้นที่เขตบางขุนเทียน โดยมีวัตถุประสงค์ มุ่งสนองนโยบายของรัฐเพื่อส่งเสริม และพัฒนาการประกอบอาชีพให้กับประชาชน และผู้ที่สนใจที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไปได้ถูกต้องตรงกับความต้องการของผู้เรียน โดยมีการจัดการเรียนการสอน 3 ลักษณะ คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ และ การศึกษาตามกลุ่มสนใจ ทางศูนย์ฯได้เปิดบริการและจัดสถานที่พบบกลุ่ม(ศูนย์การเรียนรู้ , ศกร.)ในเขตบางขุนเทียนไว้(ข้อมูลจากใบสรุปจำนวนนักศึกษา ประจำภาคเรียนที่ 2/2544) คือ ศูนย์การเรียนรู้ในแขวงท่าข้าม ได้แก่ ศกร.โรงเรียนวัดท่าข้าม ศกร.บริษัททองสถิตย์ ศกร.โรงเรียนวัดกก ศกร.วิบูลย์พัฒนาคิดดี ศกร.พิพิธพัฒนโสภณ และ ศกร.ชายทะเล และศูนย์การเรียนรู้ในแขวงแสมดำ ได้แก่ ศกร.บริษัทบิกสตาร์ ศกร.วัดพรหมรังษี ศกร.รามัญบางกระดี และศกร.ชุมชนเพชรทองคำ

ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน สังกัดฝ่ายพัฒนาเยาวชน1 กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร เริ่มก่อสร้างวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2539 และเปิดให้บริการ วันที่ 12 กันยายน 2540 ถือเป็นส่วนหนึ่งของ ศูนย์เยาวชน ศูนย์ชุมชนหรือศูนย์ส่งเสริมกีฬา ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอยู่กระจายตามเขตพื้นที่บางส่วนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ เล่นกีฬา แข่งขันกีฬา ค้นคว้าหาความรู้ด้านวิชาการ นันทนาการ ส่งเสริมอาชีพ พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ทักษะ และแสดงความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนใช้เป็น

ศูนย์รวมในการจัดงานเทศกาลต่างๆ และยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายของผู้สูงอายุด้วย

โครงการแก้มลิง เป็นโครงการพระราชดำริโครงการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การดำเนินการโครงการแก้มลิงเขตบางขุนเทียน “คลองมหาชัย-คลองสนามชัย” และคลองต่างๆที่เชื่อมโยงเนื่องจากคลองมหาชัย-คลองสนามชัยนี้เพื่อให้เป็นแหล่งรับน้ำท่วมขังในเขตจังหวัดสมุทรสาคร นครปฐม และกรุงเทพมหานคร ลักษณะโครงการจะประกอบด้วยประตูระบายน้ำปิดกั้นคลองต่างๆ พร้อมสถานีสูบน้ำ ซึ่งจะสามารถสร้างระบบให้เชื่อมกับโครงการแก้มลิง “แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง” ได้เป็นระบบที่จะช่วยบรรเทาน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาวิจัยสามารถนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยจัดจำแนกประเภทตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ได้ คือ แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 1 แหล่ง ได้แก่ ป่าชายเลนและธรรมชาติแวดล้อมอื่น ๆ ในป่าชายเลน และแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น 21 แหล่ง ได้แก่ คลองสนามชัย/ตำหนักพระเจ้าเสือ วัดหัวกระบือ วัดบางกระดี/พิพิธภัณฑสถานบ้านมอญ วัดกำแพง วัดปทีปพลีผล พระตำหนักเรือพระร่วง19 ศูนย์ธรรมชาติศึกษาป่าชายเลน ศูนย์เรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบางมด สวนอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี(มจธ.) ศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียนจำนวน 10 แหล่ง ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน และโครงการแก้มลิง ในเขตบางขุนเทียน นอกจากนี้มีแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้รับการเสนอแนะเพิ่มเติมจากชาวชุมชนในการวิจัยส่วนที่ 2 อีก 2 แหล่ง คือ พิพิธภัณฑสถานว่าวไทย พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาชาวบ้าน

ส่วนที่2 การศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ผลสรุปของการศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
2. การใช้ประโยชน์ ลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
3. การเลือกแหล่งการเรียนรู้ที่ควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากชาวชุมชน

1. การรับรู้ถึงคุณค่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนของชาวชุมชนเขตบางขุนเทียน

ผลสรุปการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการรับรู้ถึงคุณค่า แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ของชาวชุมชนเขตบางขุนเทียน พบว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ที่ชาวชุมชนรู้จักมากที่สุด (91.2%) คือ ป่าชายเลน รองลงมา คือ วัดหัวกระบือ (90.5%) ส่วนแหล่งอื่นๆ ที่ได้นำเสนอรายชื่อในผลการวิจัยส่วนที่ 1 นอกจากนี้นั้น ปรากฏว่าชาวชุมชนแสดงการตอบรับว่ารู้จักมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป

ในแง่การแสดงความคิดเห็นของชาวบางขุนเทียนเกี่ยวกับการรับรู้ถึงคุณค่า/ความสำคัญของ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1) การรับรู้ถึงคุณค่า/ความสำคัญ ของแหล่งการเรียนรู้ ต่อตนเอง

ผลการศึกษาวิจัย สรุปสาระสำคัญดังนี้ คือ ชาวชุมชนมีการรับรู้อย่างหลากหลายถึงระดับความสำคัญคุณค่าที่แหล่งการเรียนรู้ แต่ละแหล่งมีต่อตัวเอง มีทั้งผู้ตอบว่ามีคุณค่าต่อตนเองในระดับสูง ระดับปานกลาง ระดับต่ำ ไม่มี และไม่แน่ใจ และเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วพบว่า ป่าชายเลน เป็นแหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้เป็นจำนวนมากที่สุดว่า มีความสำคัญ มีคุณค่าต่อตัวเองในระดับสูง รองลงมาคือ ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน

2) การรับรู้ถึงคุณค่า/ความสำคัญ ของแหล่งการเรียนรู้ ต่อชุมชน

ผลการศึกษาวิจัย สรุปสาระสำคัญดังนี้ คือ ชาวชุมชนมีการรับรู้อย่างหลากหลายถึงระดับความสำคัญคุณค่าที่แหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งมีต่อชุมชน มีทั้งผู้ตอบว่ามีคุณค่าต่อชุมชนในระดับสูง ระดับปานกลาง ระดับต่ำ ไม่มี และไม่แน่ใจ และเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วพบว่า ป่าชายเลน เป็นแหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้เป็นจำนวนมากที่สุดว่า มีความสำคัญ มีคุณค่าต่อชุมชนในระดับสูง รองลงมาคือ วัดหัวกระบือ

2 การใช้ประโยชน์ ลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนของชาวชุมชนเขตบางขุนเทียน

1. ผลสรุปการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ ลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ของชาวชุมชนเขตบางขุนเทียนนั้น แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1) ระดับความถี่ของการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน จากผลสรุปการศึกษาวิจัย สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนใช้ประโยชน์เป็นประจำมากที่สุด คือศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน และแหล่งที่ชาวชุมชนใช้ประโยชน์เป็นบางครั้ง มากที่สุดคือ ป่าชายเลน ส่วนแหล่งที่ชาวชุมชนไม่เคยใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ศูนย์การเรียนรู้พิพิธพัฒน์โสภณ รองลงมาคือศูนย์การเรียนรู้วิบูลย์พัฒนกิตติ

2) การรับรู้ถึงสภาพของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน จากผลสรุปการศึกษาวิจัยนั้น พบว่าชาวชุมชนได้แสดงการรับรู้ถึงสภาพของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนแต่ละแห่งว่ามีทั้งอยู่ในสภาพดี พอใช้ ควรปรับปรุง ไม่แน่ใจ รวมทั้งมีชาวชุมชนจำนวนหนึ่งตอบว่าไม่ทราบถึงสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งในจำนวนทั้งหมดนี้แหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่าอยู่ในสภาพดี แต่ควรต้องปรับปรุงด้วย คือ ป่าชายเลน แหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่าอยู่ในสภาพพอใช้ คือ วัดหัวกระบือ และแหล่งที่ชาวชุมชนไม่ทราบถึงสภาพที่เป็นอยู่ มากที่สุด คือ ศูนย์การเรียนรู้พัฒนากิตติ และศูนย์การเรียนรู้พิพิธพัฒน์ โสภณ

3) ลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ผลสรุปการศึกษาวิจัยพบว่าชาวชุมชนได้แสดงความเห็นว่าแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งมีทั้งใช้ประโยชน์โดยการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ใช้เป็นแหล่งฝึกงาน แหล่งศึกษาค้นคว้า แหล่งเยี่ยมชมฟังบรรยาย แหล่งทำมาหากิน ใช้ในพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และอื่นๆ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญ ดังนี้คือ

- 3.1) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยการท่องเที่ยวทัศนศึกษามากที่สุดคือ ป่าชายเลน
- 3.2) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยใช้เป็นแหล่งฝึกงานมากที่สุดคือ ศูนย์การเรียนรู้บริษัททองสถิติ
- 3.3) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้ามากที่สุดคือป่าชายเลน
- 3.4) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยการเยี่ยมชมฟังคำบรรยายมากที่สุดคือวัดบางกระดี่ พิพิธภัณฑสถานบ้านมอญ
- 3.5) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยใช้เป็นแหล่งทำมาหากินมากที่สุดคือป่าชายเลน
- 3.6) แหล่งที่มีลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์ โดยใช้ในพิธีกรรมประเพณีศาสนาที่สุดคือ วัดหัวกระบือ

สำหรับลักษณะวิธีใช้ประโยชน์อื่น ๆ นั้น มีชาวชุมชนให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ และใช้เป็นเส้นทางสัญจร คลองสนามชัย พระตำหนักเจ้าเสือสามารถใช้เป็นทางสัญจร ชมบรรยากาศ วัดบางกระดี่ ไปเที่ยวงานสงกรานต์ วัดปทีปผลไปช่วยงานบวชไปถือศีลถวายสังฆทานทำบุญ พระตำหนักเรือพระร่วง19 ใช้เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ แหล่งกราบไหว้ ศรัทธาและบูชาเป็นแหล่งให้กำลังใจ ศูนย์เรียนรู้ต่างๆของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียนใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาเพื่อการปรับวุฒิ ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกาย กีฬา การจัดแข่งขันกีฬาและจัดงานลอยกระทง เป็นต้น

4) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ผลสรุปการศึกษาวิจัยนั้น พบว่าแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นประโยชน์มากที่สุด คือ ป่าชายเลน (86.0%) รองลงมา

คือ วัดหัวกระบือ(76.7%) และเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วสามารถสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับความคิดเห็นของชาวชุมชนบางขุนเทียนต่อประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

- 4.1) ป่าชายเลน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ รองลงมา คือ ด้านการสร้างควมสำนึกอนุรักษ์
- 4.2) คลองสนามชัย/ตำหนักพระเจ้าเสือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านประวัติศาสตร์ รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ
- 4.3) วัดหัวกระบือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านศาสนา รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ
- 4.4) วัดบางกระดี่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมอญ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านศิลปะวัฒนธรรมประเพณี รองลงมาคือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ
- 4.5) วัดกำแพง เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านศาสนา รองลงมาคือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ
- 4.6) วัดปทิปผล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านคุณค่าทางจิตใจ รองลงมาคือ ด้านศาสนา
- 4.7) พระตำหนักเรือพระร่วง 19 เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านคุณค่าทางจิตใจ รองลงมาคือ ด้านประวัติศาสตร์
- 4.8) ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โรงเรียนวัดแสมดำ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ รองลงมา คือ ด้านการสร้างควมสำนึกอนุรักษ์
- 4.9) ศูนย์เรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบางมด(สวนส้มบางมด) เป็นแหล่งที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านรายได้ทักษะ อาชีพ รองลงมา คือ ด้านความสามัคคี การมีส่วนร่วมในชุมชน
- 4.10) สวนอุตสาหกรรม มจธ. เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านธุรกิจอุตสาหกรรม รองลงมา คือ ด้านรายได้ทักษะอาชีพ
- 4.11) ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านสุขภาพกาย รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางสังคม
- 4.12) โครงการแก้มลิงในเขตบางขุนเทียน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ รองลงมา คือ ด้านการสร้างควมสำนึกอนุรักษ์

สำหรับศูนย์การเรียนรู้(ศกร.)ต่าง ๆ ของ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียน
สรุปได้ดังนี้

ศกร.โรงเรียนวัดท่าข้ามเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุด
ด้านคุณค่าทางสังคม รองลงมา คือ ด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วมในชุมชน

ศกร.บริษัททองสถิตย์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้าน
ด้านรายได้ทักษะอาชีพ รองลงมา คือ ธุรกิจอุตสาหกรรม

ศกร.โรงเรียนวัดกก เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้าน
คุณค่าทางสังคม รองลงมา คือ ด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วมในชุมชน

ศกร.วิบูลย์พัฒนกิจดี เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้าน
คุณค่าทางสังคม รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ

ศกร.พิพิธพัฒนโสภณ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุด
ด้านคุณค่าทางสังคม รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ

ศกร.ชายทะเล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านคุณค่า
ทางสังคม และด้านรายได้ทักษะอาชีพ รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ

ศกร.บริษัทบักสตาร์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์สูงสุดด้านรายได้
ทักษะอาชีพ รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางสังคม

ศกร.วัดพรหมรังษี เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้าน
ศาสนา รองลงมา คือ ด้านคุณค่าทางจิตใจ

ศกร.รามัญบางกระบือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้าน
คุณค่าทางสังคมและศิลปะวัฒนธรรมประเพณี รองลงมาคือด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วมใน
ชุมชน

ศกร.ชุมชนเพชรทองคำ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีความมีประโยชน์คุณค่าสูงสุด
ด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วมในชุมชน รองลงมา คือ ด้านเกิดเครือข่ายชุมชน

3 การเลือกแหล่งการเรียนรู้ที่ควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากชาวชุมชน

ผลสรุปการศึกษาวิจัย พบว่า ชาวบางขุนเทียนมีความคิดเห็นว่า ป่าชายเลน เป็นแหล่ง
การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนที่ควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ โดยเลือก
ด้วยจำนวนสูงสุดถึงร้อยละ 88.2 และในการเสนอแนะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเพิ่มเติม
นั้น ปรากฏว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่ได้รับการนำเสนอเพิ่มเติม โดยมีคุณสมบัติถูกต้องและ
ผ่านตามเกณฑ์การวิจัย ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ว่าวไทยของโรงเรียนทวิธาภิเศก และพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา
ชาวบ้านของโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์

นอกจากนี้ ชาวบางขุนเทียนยังร่วมกันให้ข้อเสนอแนะโดยทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเพิ่มเติม ในประเด็นต่างๆ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ในแง่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนส่วนใหญ่ เห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นควรร่วมกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรทางสังคมอื่นๆ

2. ในแง่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนมีความเห็นค่อนข้างหลากหลาย ได้แก่ บางส่วนมีความเห็นว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมโดยอ้อม เช่น ร่วมกันเสนอความคิดเห็น การให้แรงงาน การบริจาคทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ บางส่วนมีความเห็นว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลแหล่งการเรียนรู้ และบางส่วนก็มีความคิดเห็นว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และควรให้กิจการบางอย่างเป็นบริการของรัฐ เป็นต้น

3. ในแง่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมในระดับสูง

4. ในแง่เกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนมีความเห็นค่อนข้างหลากหลาย ทั้งความต้องการด้านการฝึกอบรม เช่น ด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม การประมง เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ฯลฯ การนำไปประกอบ การเรียนการสอน ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษาระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวทัศนศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และต้องการความรู้พิเศษ เกี่ยวกับ เกษตรกรรม การปลูกส้ม การใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน งานฝีมือ การทำขนมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความเห็นอื่น ๆ เช่น ต้องการศูนย์รวมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ต้องการให้มีแหล่งธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจ ต้องการสภาพแวดล้อมที่ดี ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อก่อเกิดรายได้แก่ชุมชน

5. ในแง่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพปัญหา คือ มีการขาดแคลนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ความร่วมมือจากชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ฯลฯ ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่ได้รับการเสนอเพิ่มเติม คือ การขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่องทำให้โครงการต่างๆ ในชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ การขาดวิทยากรผู้เชี่ยวชาญขาดผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจประสานงานก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นทำให้ชาวบ้านเบื่อหน่าย ชาวบ้านมักให้ความร่วมมือบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แต่ไม่ร่วมมือช่วยในแง่การจัดการด้านอื่นๆ และการขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

6. ในแง่ความคิดเห็นของชาวชุมชนเรื่องการให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ชาวชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่ารัฐควรให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญ

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนพบว่าชาวชุมชนมีการรับรู้อย่างหลากหลายถึงระดับความสำคัญ คุณค่าของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่ง ที่มีต่อตัวเองและชุมชน ทั้งในระดับสูง ปานกลาง ต่ำ ไม่มี และไม่แน่ใจ และเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วแหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่ามีความสำคัญ มีคุณค่าต่อตนเองและชุมชน ในระดับสูงคือ ป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ ที่ชาวชุมชนรู้จักมากที่สุดด้วย สำหรับการใช้อุปกรณ์นั้น มีทั้งการใช้อุปกรณ์เป็นประจำ เป็นบางครั้ง และไม่เคยใช้อุปกรณ์ แหล่งที่ชาวชุมชนใช้อุปกรณ์เป็นประจำมากที่สุด คือศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน นอกจากนี้ชาวชุมชนยังรับรู้ถึงสภาพของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ว่ามีทั้งอยู่ในสภาพดีพอใช้ ควรปรับปรุง ไม่แน่ใจ และมีชาวชุมชนจำนวนหนึ่งตอบว่าไม่ทราบถึงสภาพที่เป็นอยู่ของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งนี้แหล่งที่มีชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่าอยู่ในสภาพดี แต่ก็เห็นด้วยมากที่สุดว่าควรต้องนำมาปรับปรุงอีก ก็คือ ป่าชายเลน

สำหรับความเห็นของชาวชุมชนต่อลักษณะวิธีการใช้อุปกรณ์แหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งนั้น มีทั้งการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ใช้เป็นแหล่งฝึกงาน ศึกษาค้นคว้า เยี่ยมชมฟังบรรยาย แหล่งทำมาหากิน ใช้ในพิธีกรรมประเพณีวัฒนธรรม และอื่นๆ โดยแหล่งที่ชาวชุมชนเห็นด้วยมากที่สุดว่ามีการใช้อุปกรณ์ทั้งโดยการท่องเที่ยวทัศนศึกษา เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า และเป็นแหล่งทำมาหากินคือ ป่าชายเลน นอกจากนี้ชาวชุมชนยังแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์อื่นๆ อาทิ เช่น ป่าชายเลน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกาย กีฬา ฯลฯ สำหรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งนั้น มีทั้งด้านรายได้ ทักษะอาชีพ สุขภาพกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคม ธุรกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ประมง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สำนักอนุรักษ์ สำนึกดี มีส่วนร่วมในชุมชน เกิดเครือข่ายชุมชน และอื่น ๆ แหล่งที่ชาวชุมชนเห็นประโยชน์มากที่สุด คือ ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเห็นด้วยว่ามีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ส่วนแหล่งอื่นๆ เช่น คลองสนามชัย/ตำหนักพระเจ้าเสือชาวชุมชนเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีประโยชน์คุณค่าสูงสุดด้านประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น

สำหรับ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนที่ชาวบางขุนเทียนได้ลงความเห็น ว่าควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้อุปกรณ์อย่างเต็มศักยภาพ คือ ป่าชายเลน และแหล่งการเรียนรู้ ที่ได้รับการเสนอแนะเพิ่มเติมซึ่งมีคุณสมบัติผ่านเกณฑ์การวิจัย คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาชาวบ้าน นอกจากนี้ชาวชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าชุมชนท้องถิ่นควรร่วมกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรทางสังคมอื่นๆ เพื่อจัดการทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ในการมีส่วนร่วมที่ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาการใช้อุปกรณ์แหล่งการเรียนรู้ ทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม ซึ่งบางส่วนควรให้เป็นบริการของรัฐ และควรมีส่วนร่วมในการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ด้วย โดยทั้งนี้ชาวชุมชนได้แสดงความเห็นว่าต้องการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ เพื่อการฝึกอาชีพ การนำไปประกอบการเรียนการสอน และต้องการความรู้พิเศษต่างๆ ฯลฯ ส่วนสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ นั้น ชาวชุมชนเห็นว่ามีการขาดแคลนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ความร่วมมือจากชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และยังขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่อง ขาดวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ขาดผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจประสานงาน ส่วนชาวบ้านเองก็มักให้ความร่วมมือบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แต่ไม่ร่วมมือช่วยในแง่การจัดการด้านอื่นๆ ดังนั้นชาวชุมชนจึงเห็นว่า รัฐควรให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน

ส่วนที่ 3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

ผลสรุปของการศึกษาวิจัยส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 โดยต่อเนื่องกันนั้น ชาวชุมชนบางขุนเทียน ได้ลงความเห็นว่ ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่ควรนำมาพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนให้เต็มศักยภาพ โดยได้รับเลือกสูงสุดถึงร้อยละ 88.2 ดังนั้นในการศึกษาวิจัยส่วนที่ 3 นี้ จึงเป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

ผลสรุปของการศึกษาวิจัย เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน : ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต
2. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

1. แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต

ผลสรุปของการศึกษาวิจัย สามารถนำเสนอแนวทางใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์การวิจัย และเป็นข้อความที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยมากที่สุด มี 13 แนวทาง และเห็นด้วยมาก 5 แนวทาง ดังต่อไปนี้ คือ

แนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์การวิจัย และเป็นข้อความที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ 1) ใช้เป็นแนวป้องกันการกัดเซาะตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับ แนวป้องกันการกัดเซาะตามธรรมชาติ 2) ใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรณีวิทยา ชีววิทยา และเป็นแหล่งที่ใช้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ 3) ใช้เป็นแหล่งศึกษาวงจรนิเวศเป็นศูนย์ศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลนเพียง แห่งเดียวของกรุงเทพฯ 4) ใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในการศึกษาพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลน 5) ใช้เป็นแหล่งอนุรักษ์ ศึกษาชีวิตลิงแสมฝูงสุดท้ายที่เหลืออยู่ 6) ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อประกอบอาชีพ 7) ใช้เป็นแหล่งประกอบการทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น การประมงน้ำกร่อยเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์แปรรูปพืช สัตว์ จากป่าชายเลนด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน การให้บริการท่องเที่ยวป่าชายเลน เช่น ทางเรือ 8) ใช้เป็นแหล่งศึกษาการทำประมง ตามธรรมชาติ โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม 9) ใช้เป็นแหล่งฟอกอากาศบริสุทธิ์ที่สำคัญของ กรุงเทพฯ 10) ใช้เป็นแหล่งฝึกอาชีพของชุมชน เช่น เย็บจาก ทำปลาแดดเดียว ขนมจาก ฯลฯ และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อของเขตบางขุนเทียน 11) ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทัศนศึกษา สถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ 12) ใช้เป็นแหล่งนันทนาการ เช่น การจัดเข้าค่ายการจัดกิจกรรมดูนก ลิงแสม ปลาตีน ปูทะเล ปูเปรี้ยว ฯลฯ 13) ใช้เป็นแหล่งศึกษาวงจรชีวิตของนกต่างๆเพราะเป็นแหล่งที่มีนกมาอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด

ส่วนแนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์การวิจัย และเป็นข้อความที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ 1) ใช้เป็นแหล่งอนุรักษ์ศึกษาค้นคว้าวิจัยพืช สมุนไพรป่าชายเลน เป็นศูนย์ศึกษาสมุนไพรป่าชายเลนเพียงแห่งเดียวของกรุงเทพฯ 2) ใช้เป็นแหล่งศึกษาและชมวิถีชีวิตของปลาโลมา ที่ว่ายน้ำบริเวณปากอ่าว ป่าชายเลนบางขุนเทียน 3) ใช้เป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนป่าชายเลน 4) ใช้เป็นแหล่งศึกษาอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดี เช่น ดำนันทน์พันท้ายนรสิงห์ ฯลฯ และมีกวีสำคัญๆ เคยเดินทางผ่านได้แต่งโคลงกลอนไว้ เช่น สุนทรภู่ เป็นต้น 5) ใช้เป็นศูนย์พบปะพูดคุย เป็นที่พักผ่อนวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว แนวทางใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต จึงเป็นแนวทางที่พิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจชุมชน แหล่งศึกษาเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสภาพวิถีชีวิตของชุมชน ฯลฯ

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน

ผลสรุปของการศึกษาวิจัย สามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์การวิจัย โดยเห็นด้วยมากและมากที่สุด ดังต่อไปนี้ คือ

แนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนให้เต็มศักยภาพได้มากกว่าในปัจจุบันนั้น ควรเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูเป็นแนวทางหลักในการพัฒนา ผสมผสานแนวคิดความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติให้อยู่ได้พร้อมกับภาวะความต้องการความเจริญความทันสมัยของชาวชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนให้มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา อาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่าย การแก้ปัญหาจากหลายๆหน่วยงาน การทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาป่าชายเลน การวางแนวทางการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ การดำเนินงานจะต้องเอื้อประโยชน์ให้เกิดกับทุกฝ่าย ทั้งนี้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูปลูกป่าชายเลน ก็ไม่ควรปลูกทิ้งไว้โดยเปล่าประโยชน์ ควรมีการเก็บไว้ใช้ประโยชน์มากที่สุด คุ่มค่าให้เต็มศักยภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาอาจพิจารณาจัดเป็นแบบสัดส่วนตามความเหมาะสม ส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ค้นคว้าเชิงนิเวศ ธรณีวิทยา ชีววิทยา ฯลฯ และสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตชาวบ้าน

การจะพัฒนาป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนได้นั้น จะต้องให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีรายได้สามารถใช้ประโยชน์ทำกินอย่างเพียงพอ จึงจะทำให้เขาค้ำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขายที่ดินทิ้งไป ส่วนชาวชุมชนรอบนอกที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนควรมาร่วมใช้ประโยชน์ในเชิงการศึกษาเรียนรู้เท่านั้น จึงจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และทรัพยากร และเป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน ฉะนั้นจึงควรกำหนดพื้นที่เขตการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง เป็นเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เขตฟื้นฟูป่าชายเลนที่มีสภาพเสื่อมโทรม เขตป่าชายเลนที่ยังคงสภาพป่าชายเลน ซึ่งต้องวางแผนอนุรักษ์ เพื่อสงวนรักษาระบบนิเวศ และเพื่อเป็นพื้นที่กันชนระหว่างทะเลกับเขตฟื้นฟูป่าชายเลน และสนับสนุนให้กลุ่มชาวบ้านเดิมได้ทำนากุ้งเลี้ยงปลา ต่อไป แต่ต้องควบคุมจำกัดปริมาณขอบเขตให้พอเหมาะ ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ชายเลน เป็นแนวตามริมคลองนาุ้งและปลูกต้นไม้ทดแทนเมื่อมีการตัดไปใช้ทุกครั้งอย่างเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมทำความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในอนาคตอย่างยั่งยืน และให้ความรู้แก่ชาวบ้านให้เลี้ยงสัตว์น้ำโดยปลอดสารเคมี

นอกจากนั้นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในพื้นที่ จะทำให้สามารถใช้ประโยชน์ป่าชายเลนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยการประสานให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมระหว่างชาวบ้านและนักเรียน ให้โรงเรียนและชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยน

การเรียนรู้ซึ่งกันและกันใกล้ชิดกันมากขึ้น การนำนักเรียนเข้าเรียนรู้ทำกิจกรรมในป่าชายเลนที่แม้จะมีสภาพเสื่อมโทรมก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถกระตุ้นจิตสำนึกสร้างสรรค์ความนึกคิดเชิงอนุรักษ์ขึ้นได้ รัฐและชุมชนจึงควรส่งเสริมโรงเรียนสถาบันการศึกษาต่างๆ ในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้จากป่าชายเลนร่วมกัน ควรสนับสนุนให้โรงเรียนในชุมชนเขตบางขุนเทียนใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อเป็นการสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงบูรณาการ ควรจัดให้มีหน่วยงานมาศึกษาสร้างหลักสูตรองค์ความรู้กำหนดประเด็นเนื้อหาสาระป่าชายเลนให้สอดคล้องต่อกลุ่มเป้าหมาย สนับสนุนการเทียบโอนความรู้ประสบการณ์จากการศึกษาป่าชายเลนให้เข้าสู่หลักสูตรการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ สนับสนุนการนำความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนบางขุนเทียนเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยเน้นการเรียนรู้ระบบสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา และควรจัดทำหนังสือรวบรวมรายชื่อพืช สัตว์ ดิน ไม้ ฯลฯ ในพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน เพื่อให้เป็นแหล่งอ้างอิงทางการศึกษา

ในส่วนของคุณสมบัติบริการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียน ควรมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน คือ 1) ประสานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านนิเวศวิทยา ร่วมกับภูมิปัญญาชาวบ้านและบุคลากรจากภาครัฐ โดยใช้หลักบูรณาการความรู้ของภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับหลักวิชาการ 2) จัดบุคลากรรับผิดชอบ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นในพื้นที่ 3) กำหนดทำสาระการเรียนรู้ซึ่งอาจอยู่ในรูปของใบงานให้ผู้เข้ามาท่องเที่ยวหรือเยี่ยมชมสามารถค้นคว้าหรือศึกษาเพิ่มเติมได้ 4) สนับสนุนนักศึกษาในพื้นที่ให้คิด จัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน โดยให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างกิจกรรมกับหลักสูตร 5) สนับสนุนให้มีการเทียบโอนความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลน โดยออกใบวุฒิบัตรรับรองความรู้ตามหลักสูตร

ประเด็นการแก้ไขปัญหายาเสพติด

ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดเนื่องจากคลื่นลมทะเลนั้น กรุงเทพมหานครควรจัดสรรงบประมาณเพื่อชะลอป้องกันการกักตุนยาทุก ๆ ปี ชุมชนควรนำเสนอเป็นปัญหาเร่งด่วนให้รัฐพิจารณา ควรให้สถาบันการศึกษาเข้าร่วมศึกษาวิจัยแสวงหาแนวทางเทคโนโลยีวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไข มาตรการที่รัฐและชุมชนควรนำมาพิจารณา เช่น การสร้างเขื่อน การหาที่กัน ชะลอแรงคลื่นลมทะเลปะทะชายฝั่ง และการกักพื้นที่ป่าชายเลนสาธารณะที่จมน้ำหายไป ซึ่งหากมีการพัฒนาตามแนวทางการสร้างเขื่อน ควรต้องจัดให้มีการศึกษาดูงานสร้างเขื่อนที่อยู่ในสภาพพื้นที่ที่คล้ายกันก่อนดำเนินการ และต้องประสานกับจังหวัดใกล้เคียงที่มีชายฝั่งติดต่อกันเพื่อสร้างให้เป็นแนวต่อเนื่อง นอกจากนั้นการป้องกันการกักตุนยาชายฝั่งอาจใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าช่วยเสริม เช่น การนำเสาไฟฟ้าที่ใช้แล้วมาปักกลับเป็นฟันปลา เป็นต้น และการสร้างเขื่อนอาจมีผลกระทบต่อเกษตรกรที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบธรรมชาติ รัฐจึงควรต้องมีการจัดระบบใน

ภาพรวมให้ดีขึ้น เพื่อจะไม่ก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นได้ ในการพัฒนาส่งเสริมแนวทางหาที่กิน ะลอกแรงคลื่นลมทะเลปะทะชายฝั่งไว้ก่อนนั้น รัฐและชุมชนควรปลูกป่าเพื่อแก้ปัญหาระยะยาวทั้ง บริเวณพื้นที่ชั้นใน และในส่วนพื้นที่ด้านนอก แต่หากมีการพัฒนาส่งเสริมแนวทางการกักพื้นที่ที่ จมน้ำหายกลับคืนโดยการถมทะเล ก็ควรต้องศึกษาวิจัยถึงผล ความคุ้มค่าความเป็นไปได้ ฯลฯ และอาจลงทุนจากเงินงบประมาณแผ่นดินหรือ ร่วมกับเอกชนลงทุนดำเนินธุรกิจเชิงอนุรักษ์

ประเด็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนที่ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ควรใช้แนวทางที่ แตกต่างกับพื้นที่ที่เป็นของรัฐ แต่ต้องสามารถสอดรับประสานกันได้ โดยภาครัฐควรมีนโยบายใน เชิงรุกอย่างต่อเนื่องที่จะเข้าไปกระตุ้นให้ชาวบ้านอยากจะทำป่าชายเลนที่เหลืออยู่ แนวทางการ พัฒนาป่าชายเลนในพื้นที่ของชาวบ้านนั้น ควรเป็นการส่งเสริมแรงจูงใจให้ร่วมกันปลูกป่าพืชไม้ เศรษฐกิจหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนพื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นสาธารณะของรัฐ และ ของชุมชนควรจัดทำโครงการปลูกป่าชายเลน ซึ่งในการสร้างความร่วมมือโดยส่งเสริมให้ชาวบ้าน ปลูกป่าเพิ่มในพื้นที่ตนเองนั้นจะเป็นไปได้สูงหากสามารถทำให้ชาวบ้านเห็นได้ว่า การปลูกป่าเพิ่ม จะให้ผลทางเศรษฐกิจปรากฏได้ชัดเจนในระยะสั้นๆ ดังนั้นเมื่อชาวบ้านเริ่มมีการปลูกป่าเพิ่ม เขตฯควรร่วมมือกับกรมประมงจัดให้มีการปล่อยพันธุ์ลูกกุ้งลูกปลาเพื่อสร้างพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ เป็น แหล่งอาหารกระตุ้นให้ปลาใหญ่ว่ายเข้ามา

อย่างไรก็ตามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนบางชุมชนที่ยั่งยืน ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบัน การศึกษา ฯลฯ ควรเข้ามาช่วยสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง อย่าปล่อยให้เป็นการของชาวบ้านฝ่ายเดียว หน่วยงานรัฐควรเข้ามาดูแลใกล้ชิด โดยมีมาตรการเด่นชัดในการอนุรักษ์ฯ มีการกำหนดพื้นที่ อนุรักษ์ มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบโดยตรง มีเจ้าหน้าที่ ระเบียบข้อบังคับ มีการควบคุม ฯลฯ ควรมีการวางแผนจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนในระยะยาว ควรจัดหา งบประมาณฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องทั้งในภาครัฐ เอกชน และกลุ่มอนุรักษ์ฯ ควรมีการสำรวจ และปลูกป่าทดแทนบริเวณป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม โดยอาจเวนคืนพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม และถูกทอดทิ้ง และให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการฟื้นฟูป่าชายเลน นอกจากนี้กรุงเทพมหานครควรร่วมมือกับจังหวัดใกล้เคียงซึ่งมีพื้นที่ ติดทะเลเพื่อพัฒนาปลูกต้นไม้ต่างๆ และในกรณีที่เป็นไปได้ควรส่งเสริมนักเรียนในเขต บางชุมชนที่ยั่งยืนทุกโรงเรียนให้มีโอกาสปลูกป่าชายเลน ควรนำเทคโนโลยีการปลูกป่าเข้าไปเสริมโดย ปลูกแบบธรรมชาติ แบบผสมผสาน ต้องมีการศึกษาสภาพเป็นจริงของพื้นที่ก่อนทำการปลูก เพื่อ ไม่เกิดการสูญเปล่า และควรเลือกปลูกต้นไม้ที่มีรากสามารถยึดเหนี่ยวดินได้ดีเพื่อช่วยป้องกันการ กัดเซาะฯ และปลูกต้นไม้ที่ ราก ผลฯลฯ สามารถ เป็นอาหารสัตว์ป่าชายเลนได้ด้วยเพื่อเป็น การช่วยอนุรักษ์สัตว์

ในการดูแลจัดการปัญหามลภาวะน้ำทิ้ง ขยะ ฯลฯ ให้เป็นระบบนั้น รัฐและชุมชนต้องขอความร่วมมือร้านอาหารสถานประกอบการ ฯลฯ ให้ไม่ปล่อยน้ำเสียสู่สภาพแวดล้อม ต้องควบคุมจัดทำระบบบำบัดน้ำทิ้งโรงงานต่างๆในเขตฯ และละแวกใกล้เคียง ควรร่วมมือกันจำกัดปริมาณร้านอาหาร โชนบริเวณที่ตั้งพร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม การจัดเก็บคัดแยกขยะสร้างวินัยคนในชุมชนให้มีระเบียบในเรื่องการทิ้งขยะไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ลำคลอง โดยรัฐต้องจัดหน่วยบริการเก็บขยะให้ทั่วถึง และต้องช่วยเหลือปรับปรุงระบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อลดน้ำเสียน้ำทิ้งการปนเปื้อนในสภาพแวดล้อม การทำลายระบบนิเวศชายฝั่ง นอกจากนี้รัฐและชุมชนควรลอกเลนตามเส้นทางคลองต่างๆ เพื่อให้น้ำใส สัตว์น้ำได้อาศัยดั้งเดิม และทำให้น้ำสามารถไหลผ่านขึ้นลงตามธรรมชาติ โดยพิจารณากระทำเฉพาะลำคลองที่มีความเหมาะสมซึ่งต้องไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศและการทำมาหากินของชาวบ้าน

รัฐและชุมชนควรสนับสนุนการใช้กฎหมายบังคับมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปลูกสร้างอาคารให้อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ การให้พื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียนเป็นพื้นที่สีเขียว ไม่ควรให้สร้างสิ่งปลูกสร้างเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ แต่อาจพัฒนาเป็นเชิงพาณิชย์ที่เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ควรจำกัดการขยายตัวด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสภาพความเป็นเมืองให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน แต่ต้องพิจารณาให้เกิดความเป็นธรรมต่อประชาชนที่อาศัยในบริเวณนั้นด้วย นอกจากนี้ควรต้องสร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญของป่าชายเลนและผลเสียของการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน โดยปราศจากการอนุรักษ์กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรจัดโครงการปลูกฝังกระตุ้นจิตสำนึกอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มชุมชน เด็ก เยาวชนในพื้นที่ ควรใช้โรงเรียนและวัดซึ่งอยู่ในชุมชนเป็นแหล่งปลูกฝังจิตสำนึกของนักเรียน เยาวชนในพื้นที่ เป็นที่ปลูกฝังให้คนรักป่ารักชุมชน เป็นแหล่งหาความรู้ได้ และควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้ป่าชายเลนเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืนโดยนำโรงเรียนที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมาเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์เข้าร่วมโครงการ โดยแต่ละพื้นที่ควรมีการร่วมมือร่วมใจของบ้าน-วัด-โรงเรียน

นอกจากนั้นรัฐและชุมชนควรร่วมมือกันจัดตั้งองค์กรหน่วยงานพิเศษขึ้นมาเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การอนุรักษ์แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง และควรจัดมอบรางวัลแก่นักอนุรักษ์ป่าชายเลนดีเด่นในชุมชนทั้งประเภทนักเรียน/นักศึกษา/ครู/อาจารย์/ประชาชน ควรสนับสนุนการจัดตั้งชมรมคนรักป่าชายเลนซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความรักท้องถิ่นหวงแหนป่าชายเลนได้ ควรจัดตั้งศูนย์วิจัยเพื่อการเรียนรู้ป่าชายเลนของกรุงเทพฯ โดยระดมสรรพกำลังจากนักวิชาการ นักพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญป่าชายเลนลงภาคสนามเพื่อสร้างเครือข่ายพัฒนาป่าชายเลนรอบๆ อ่าวไทยโดยมีกรุงเทพฯเป็นเป้าหมายหลัก ในส่วนชุมชนควรประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภายใน และภายนอกประเทศ เพื่อจัดตั้งศูนย์เครือข่ายป่าชายเลนเพื่อการ

อนุรักษ์ และควรมีการประเมินติดตามการดำเนินงานของชมรม/เครือข่าย เพื่อปรับปรุงกำหนดแนวทาง เป้าหมาย วิธีการและวางแผนงานในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาป่าชายเลนให้ชัดเจน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาป่าชายเลน กองทุนสนับสนุนเครือข่ายป่าชายเลนบางขุนเทียน

สำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และชุมชน ควรเร่งรัดเผยแพร่เพิ่มการประชาสัมพันธ์เรื่องป่าชายเลนทะเลบางขุนเทียนผ่านสื่อต่างๆ ให้ต่อเนื่องทั่วถึงเพื่อกระตุ้นส่วนรวมให้เห็นความสำคัญสนับสนุนให้ความร่วมมือในการพัฒนา ทั้งนี้อาจจัดโครงการนำเที่ยวทะเลป่าชายเลนบางขุนเทียน และให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีบางขุนเทียนร่วมมือกับชุมชน เป็นศูนย์เป็นแหล่งจัดนิทรรศการ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับป่าชายเลนเพื่อการอนุรักษ์ และควรส่งเสริมให้นักการเมืองท้องถิ่นหยิบยกนโยบายด้านการอนุรักษ์พัฒนาป่าชายเลนมาเป็นประเด็นในการพัฒนาชุมชน

ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียน ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์การวิจัย โดยเห็นด้วยมาก และมากที่สุด สามารถจัดจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาจัดทำเป็นสวนป่าชายเลน โดยหน่วยงานของกรุงเทพฯและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดดำเนินการปลูกต้นไม้ชายเลนต่างๆ แล้วให้ชุมชนมีส่วนร่วมดูแลบำรุงรักษา

2. แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งเพื่อใช้ประโยชน์ด้านนิเวศวิทยา รัฐและชุมชนควรร่วมกันดำเนินการส่งเสริมให้เป็นแหล่งที่ใช้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยส่งเสริมงานวิจัยทางนิเวศวิทยาเกี่ยวกับป่าชายเลนบางขุนเทียน จัดตั้งศูนย์ศึกษาระบบนิเวศวิทยาของชุมชนหรือพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นศูนย์ธรรมชาติศึกษา โดยเลือกพื้นที่ป่าสาธารณะซึ่งเป็นของรัฐ ของวัด ของโรงเรียน หรือขอความร่วมมือให้เอกชนบริจาคพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อการศึกษา โดยทั้งนี้ต้องอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นบุคคลสำคัญดำเนินการ และร่วมมือ

3. แนวทางการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งศึกษาวงจรชีวิตของนกต่างๆ รัฐและชุมชนควรร่วมกันดำเนินการ โดยจัดทำโครงการคูนก อาจให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียนร่วมกับชุมชนจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศึกษาพัฒนาป่าชายเลนรณรงค์ส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชนจัดทำป้ายรูปภาพ คำอธิบายติดตามต้นไม้ตามแนวทางเดิน นอกจากนี้รัฐควรส่งเสริมให้โรงเรียนต่างๆ ในเขตฯร่วมจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับโครงการอนุรักษ์ศึกษาวงจรชีวิตของนกต่างๆในป่าชายเลนบางขุนเทียนด้วย

4. แนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติ รัฐและชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมการจัดสร้างห้องเรียนธรรมชาติป่าชายเลนโดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนในเขต

บางชุมชนที่มีพื้นที่ล้อมรอบด้วยป่าชายเลน ทั้งนี้อาจร่วมกันจัดตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์ศึกษาธรรมชาติ โดยกำหนดพื้นที่ใช้สอยให้ครบวงจร อาจเริ่มจากโรงเรียนที่มีความพร้อมแล้วขยายวงกว้างไปสู่โรงเรียนที่มีป่าชายเลนทุกโรงเรียน พร้อมกับประสานให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกับโรงเรียนอื่นๆ และจัดหลักสูตรท้องถิ่น โดยร่วมมือกับชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้นักเรียนในท้องถิ่นสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จริงในชีวิตประจำวัน

5. แนวทางพัฒนาป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนในเขตที่อยู่นอกพื้นที่ป่าชายเลนนั้น รัฐควรสร้างเส้นทางคมนาคมที่สะดวกให้เข้าถึงป่าชายเลนได้ แต่ทั้งนี้ต้องจัดสร้างให้อยู่ในลักษณะเส้นทางสายอนุรักษ์ ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงทิศทาง ผลกระทบเชิงนิเวศก่อนดำเนินการ ในส่วนของโรงเรียนควรจัดกิจกรรมทัศนศึกษานอกสถานที่ลงพื้นที่ป่าชายเลนประสานกับโรงเรียนที่มีห้องเรียนธรรมชาติป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์เรียนรู้ร่วมกัน สำหรับโรงเรียนที่มีสภาพเหมาะสมพออาจมีการทดลองนำพืชป่าชายเลนเข้ามาปลูก และอาจจัดนำผลิตภัณฑ์ไม้ ดิน ฯลฯ จากป่าชายเลนมาจัดแสดงให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ อาจจัดให้มีหลักสูตรร่วมของโรงเรียนในเขตฯ จัดให้เป็นชั่วโมงพิเศษลงทำกิจกรรมศึกษาป่าชายเลน นอกจากนี้โรงเรียนอาจขอความร่วมมือชาวบ้านที่มีพื้นที่ป่าชายเลนที่ทำนาทุ่งเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน

6. แนวทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนป่าชายเลน รัฐและชุมชนควรร่วมกันจัดโครงการฝึกอบรมเยาวชนในพื้นที่เพื่อให้รับรู้ว่าการอยู่ร่วมกันระหว่างป่าชายเลนกับคนมีความเอื้ออาทรกันอย่างไร ควรส่งเสริมโรงเรียนในชุมชนให้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น การละเล่นพื้นเมือง เครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ป่าชายเลน เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ฯลฯ ควรสนับสนุนให้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ชาวประมงบางชุมชนซึ่งจะช่วยสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านที่เชื่อมประสานทั้งทางตรงและทางอ้อมกับป่าชายเลน และส่งเสริมให้ชาวชุมชนรอบนอกพื้นที่ป่าชายเลนได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนป่าชายเลนบางชุมชน

7. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบางชุมชนเทียนให้เป็นศูนย์พหุศุคของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ชุมชนควรร่วมมือกันจัดให้เป็นที่พักผ่อน เป็นที่เล่นกีฬา จัดให้ผู้สูงอายุในหมู่บ้านมาเป็นภูมิปัญญาเล่าความรู้ และคุณประโยชน์เกี่ยวกับป่าชายเลนให้ลูกหลานฟังให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกป่าชายเลนรอบ ๆ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรชายเลนแล้วเขียนสรรพคุณของต้นไม้แต่ละชนิดไว้ และให้ชุมชนร่วมกันวางแผนจัดเวทีชาวบ้านร่วมกันเสวนาปัญหาต่างๆ โดยใช้เป็นที่วางแผนพหุศุคเพื่อพัฒนาชุมชน ฯลฯ

8. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบางชุมชนเทียนโดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนบางชุมชนประจำพื้นที่ขึ้น ชุมชนควรร่วมกันจัดตั้งโดยให้ชาวบ้านได้เข้าศึกษาดูงานป่าชายเลนที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางนำมาปรับปรุงป่าชายเลนในชุมชนหรืออาจจัดให้มีระบบการเรียนรู้ให้ครบวงจรโดยอาศัยการสนับสนุนจากสำนักการศึกษาของกรุงเทพมหานคร เขตบางชุมชนเทียน เพื่อจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้โดยตรงเป็นที่ปรึกษา และอาจจัดสรรพื้นที่บางส่วน

ที่จะปลูกสร้างเป็นตลาดของที่ระลึกมาทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนประจำในพื้นที่ขึ้น นอกจากนั้นรัฐและชุมชนควรสนับสนุนครุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หาได้จากแหล่งเรียนรู้ โดยให้สำนักงานการศึกษาแห่งชาติมาศึกษาคัดเลือกบุคคลที่มีแนวสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา ควรจัดให้มีการยกระดับมาตรฐานชาวประมงที่มีความชัดเจนในพื้นที่เป็นวิทยากรประจำท้องถิ่นหรือเป็นครุภูมิปัญญา และสนับสนุนให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียนจัดศูนย์การเรียนรู้ขึ้นตามร้านอาหารต่างๆเพื่อบริการความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมป่าชายเลนบางขุนเทียนแก่ประชาชนทั่วไป

9. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รัฐควรช่วยขยายความรู้สู่คุณภาพโดยศึกษาพัฒนาเทคนิคการเพาะเลี้ยงให้ทันสมัย มีมาตรฐาน เพิ่มคุณภาพปริมาณ ควรส่งเสริมความรู้ด้านการพัฒนาการประมง การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ ฯลฯ ให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ อาจจัดทำโครงการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงกุ้งโดยอาจใช้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตบางขุนเทียน สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนรอบข้าง พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนในพื้นที่ร่วมกับชาวบ้านศึกษาทดลองการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ และจัดตั้งศูนย์วิจัยพัฒนาสัตว์น้ำเพื่อส่งเสริมอาชีพการประมงของชุมชนขึ้น โดยทั้งนี้รัฐ กรมประมง ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโรงเรียนในพื้นที่ควรร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามาเรียนรู้เป็นรายวิชาได้

10. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมเป็นแหล่งฝึกอาชีพของชุมชน รัฐและชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆอันเป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนเพื่อก่อให้เกิดการวางแผนพืชป่าชายเลนมิยอมให้แผ้วถางทิ้งได้ เช่น การสาน การเย็บจาก ควรสนับสนุนกลุ่มชาวบ้านอาชีพต่างๆ ให้ร่วมกับโรงเรียนในเขตบางขุนเทียน และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียนเพื่อจัดการเรียนรู้ฝึกอาชีพต่างๆในชุมชนให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และสนับสนุนแนวทางโรงเรียน-ชุมชน-หลักสูตรท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้นักเรียนในชุมชนและชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าแปรรูปต่างๆ จากป่าชายเลน

11. แนวทางการพัฒนาส่งเสริม “ทำบ้าน(ชุมชน)ให้เป็นตลาด” รัฐและชุมชนควรร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้รักถิ่นกำเนิดไปสู่ทุกหลาน โดยการถ่ายทอดความรู้เรื่องอาชีพทางป่าชายเลน การส่งเสริมการเรียนรู้ทางอาชีพเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมอุตสาหกรรมครัวเรือนในการนำผลผลิตที่แปรรูปจากพืชสัตว์ป่าชายเลนต่างๆมาเป็นสินค้าชุมชน ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบลเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากป่าชายเลนให้มีคุณภาพ และนำภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่เดิมมาประยุกต์ จัดตลาดนัดชาวบ้านในพื้นที่ ในวันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อขายสินค้าพื้นบ้านต่างๆจากป่าชายเลนให้แก่ผู้เดินทางมาเที่ยว รวมทั้งสร้างตลาดเป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชาวบางขุนเทียนป่าชายเลน หรืออาจขอความร่วมมือร้านค้าห้างสรรพสินค้าในเขตฯ เพื่อวางและจัดจำหน่ายสินค้าดังกล่าวเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน และควรดูแลจัดการให้

ชาวบ้านจำหน่ายนำเสนอสินค้าที่มีคุณภาพราคามาตรฐานอันจะทำให้ผู้ซื้อเดินทางมาซื้อสินค้าถึงบ้านที่เป็นแหล่งผลิต

12. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบอื่นๆ รัฐและชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมการตลาด ร่วมกันจัดหาแหล่งภายนอกชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากป้าชายเลน สนับสนุนการวิจัยพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าพันธุ์พืชป้าชายเลน ทั้งนี้การนำผลผลิตจากป้าชายเลนไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อุตสาหกรรมจะต้องคำนวณผลความคุ้มค่า และต้องมีการปลูกต้นไม้เพิ่มทดแทนให้ได้เหมาะสม นอกจากนั้นภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมจัดสรรให้เกษตรกรได้กู้ยืมเงินพิเศษ หรือสนับสนุนการตั้งกองทุน และการรวมตัวของชาวบ้านในรูปสหกรณ์ ที่ส่งเสริมการลงทุนพัฒนาพื้นที่ดินตนเองภายใต้โครงการเหมาะสมที่จะส่งเสริมทำธุรกิจเชิงอนุรักษ์เพื่อเป็นการป้องกันการขายที่ดินทำกิน

13. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมให้ป้าชายเลนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รัฐและชุมชนควรร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อเป็นการประสานแนวคิดอนุรักษ์ธรรมชาติให้คงอยู่ได้ร่วมกับการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชน ในการส่งเสริมให้ป้าชายเลนบางขุนเทียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ควรร่วมกันนำเสนอเรื่องประโยชน์ของธรรมชาติเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ผู้พบเห็น ทั้งนี้อาจส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่มผลประโยชน์โดยจัดแบ่งส่วนที่เป็นพื้นที่สีเขียวเป็นป้าชายเลน และบางส่วนของพื้นที่อาจจัดเป็นร้านอาหารเพื่อให้ประชาชนที่มาเที่ยวพักผ่อนรับประทานอาหารทะเลได้มีโอกาสศึกษาธรรมชาติป้าชายเลนไปด้วย นอกจากนั้นควรจัดทีมบริหารจัดการโดยชาวบ้าน ส่วนภาครัฐและองค์กรอื่นๆก็ควรให้ความรู้ และการสนับสนุน เช่น ชุมชนอาจร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีเขตบางขุนเทียน จัดนิทรรศการป้าชายเลนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป้าชายเลนบางขุนเทียน เป็นต้น

นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป้าชายเลนที่ประสบความสำเร็จ มาใช้ประยุกต์จัดให้เข้ากับสภาพเป็นจริง ควรต้องมีการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในการเข้ามาใช้พื้นที่จัดกิจกรรมต่างๆเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไข ควรควบคุมจำกัดปริมาณธุรกิจร้านอาหารให้มีจำนวนเหมาะสมมีคุณภาพ โดยต้องมีการจัดการเรื่อง น้ำเสีย น้ำทิ้ง ขยะ ฯลฯ ให้เป็นระบบ และอาจนำข้อเท็จจริงที่ว่าป้าชายเลนทะเลกรุงเทพฯมีเพียงเขตฯเดียวแห่งเดียวในกรุงเทพฯ ผู้คนสามารถเดินทางสะดวกประหยัดค่าใช้จ่ายมาเป็นประเด็นกระตุ้นความสนใจประชาชน อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์ป้าชายเลนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ผู้คนจำนวนมากรู้จักและมาใช้บริการนั้น ควรต้องเตรียมความพร้อม มีแผนงานที่รัดกุมในเรื่องระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมให้คงอยู่ ควรมีระบบการจัดการที่ดีก่อนที่จะดำเนินการ โดยเฉพาะระบบการป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายธรรมชาติป้าชายเลน

ในการส่งเสริมป้าชายเลนบางขุนเทียนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รัฐและชุมชนควรร่วมมือกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยจัดพัฒนาแหล่งความรู้ตามริมคลองต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยง

เดินทางโดยเรือได้สะดวกถึงป่าชายเลน ทั้งนี้ควรจัดให้เชื่อมสัมพันธ์กันให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนอาจเริ่มจากตลาดน้ำวัดไทร สวนส้มบางมด ชุมชนมอญบางกระดี่...ถึงศาลพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางน้ำเพราะมีเส้นทางคมนาคมสามารถเดินทางโดยเรือได้สะดวก และสามารถจัดบริการนำล่องเรือโดยกลุ่มชาวบ้าน อาจจัดสร้างท่าเรือที่สามารถนำประชาชนเดินทางไปยังหาดใกล้เคียงทางทะเลได้สะดวก นอกจากนี้ควรจัดให้มีบริการพื้นฐานต่างๆ เช่น การสร้างศูนย์ข้อมูล ศูนย์บริการการท่องเที่ยว การวางผังภูมิทัศน์ชุมชนกำหนดแหล่งท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกในการคมนาคม มีแผนภูมิ ให้ความรู้แก่ผู้เข้าชมและศึกษา จัดหาวัสดุปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสม ควรมีเจ้าหน้าที่ ผู้รู้ คอยแนะนำชนิดพืชและสัตว์ป่าชายเลน หรือจัดวิทยากรเพื่อให้ความรู้ โดยชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยควรฝึกอบรมพัฒนาชาวบ้าน นักเรียนในท้องถิ่นให้เป็นมัคคุเทศก์ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องมีการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว อาจจัดให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ดำรวจชาวบ้าน เป็นต้น

14. แนวทางการจัดทำโครงการต้นแบบในการพัฒนาป่าชายเลนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ โดยทั่วไปรัฐและชุมชนควรร่วมมือกันจัดทำโครงการนำร่องในการพัฒนาเพื่อนำความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนบางขุนเทียนมาเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นที่จัดหลักสูตรตามสาระการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยสรรหาโรงเรียนเป็น โรงเรียนนำร่องที่มีความพร้อม มีภูมิทัศน์ใกล้ชายทะเล มีป่าชายเลนรอบๆ และควรจัดทำโครงการนำร่องทั้งในการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นศูนย์ธรรมชาติศึกษา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ ทั้งนี้โครงการต่างๆเหล่านี้ควรที่จะเลือกเริ่มต้นบนพื้นที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์ของรัฐ ของชุมชน ของวัด ของโรงเรียน ฯลฯ หรือพื้นที่ที่เอกชนเจ้าของยกให้ใช้ประโยชน์สาธารณะได้ โดยองค์กรหลักที่ควรทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับโครงการนำร่องเหล่านี้ควรอยู่ในรูปของชุมชน หรือส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่สาธารณะของตนเอง ซึ่งควรประกอบด้วย เจ้าของพื้นที่ โดยมีสำนักงานเขตบางขุนเทียนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียนต่างๆในชุมชน กรมป่าไม้ ฯลฯ และควรมีการประสานงานเพื่อหากลุ่มชาวบ้านผู้รับช่วงต่อเนื่องการพัฒนาตามโครงการต้นแบบต่างๆ ด้วย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR(Ethnographic Delphi Futures Research) สรุปผลการศึกษาวิจัย ได้ 2 ส่วน คือ 1) แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต มีทั้งหมด 18 แนวทาง เช่น การใช้เป็นแนวป้องกันการกัดเซาะตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับแนวป้องกันการกัดเซาะตามธรรมชาติ การใช้เป็นแหล่งศึกษาวิจัยนิเวศ เป็น

ศูนย์ศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลนเพียงแห่งเดียวของกรุงเทพฯ ฯลฯ เป็นต้น 2) แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนบางขุนเทียน เป็นแนวทางที่เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูเป็นแนวทางหลัก แต่อาจพิจารณาจัดเป็นแบบสัดส่วนตามความเหมาะสมโดยส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เชิงนิเวศ ฯลฯ ซึ่งรัฐและชุมชนต้องร่วมมือกันดำเนินการ โดยใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทุกชั้นตอนเป็นแนวทาง เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่าย ทุกหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ขอความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กร คณะบุคคลต่างๆและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมพลัง ทรัพยากร งบประมาณและการสนับสนุน การดำเนินงานต้องใช้ความจริงจัง และมีความต่อเนื่อง โดยมี หน่วยงาน องค์กร บุคคลที่ควรมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในการพัฒนา ได้แก่ สำนักงานเขตบางขุนเทียนและหน่วยงานในสังกัดกลุ่มชุมชนต่างๆในแถบพื้นที่ป่าชายเลน หน่วยงานราชการในพื้นที่เขตบางขุนเทียน นักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู อาจารย์ นักเรียนและประชาชนทั่วไป ผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการ ในเขตพื้นที่ คณะบุคคล หน่วยงานองค์กร เอกชนและบริษัท ห้างร้านต่างๆ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และสื่อมวลชนต่างๆ นอกจากนี้รัฐยังควรจัดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ป่าชายเลนบางขุนเทียน โดยต้องพิจารณาให้มีความเหมาะสมเป็นธรรมชาติไม่ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะ รัฐและชุมชนควรใช้สถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในพื้นที่มาเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการศึกษาวิจัยค้นคว้า การนำป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ต่างๆในชุมชน ควรสนับสนุนทุนทำวิจัยศึกษาเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาป่าชายเลนให้ เป็นแหล่งการเรียนรู้ฯ และควรร่วมกันจัดประสานหน่วยงานต่างๆที่เข้าไปพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนเพื่อลดความซ้ำซ้อน และทำให้งานพัฒนา ก้าวสู่รูปของเครือข่าย มีผู้รับผิดชอบภาระงานต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยมีข้อค้นพบเกี่ยวกับ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน แนวทางการใช้ประโยชน์ และแนวทางการพัฒนา สามารถอภิปรายผลแบ่งตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่ศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้ คือ

- 1 การนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน
- 2 การศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน
- 3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR(Ethnographic Delphi Futures Research)

1 การนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ในการศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอและจัดจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนนั้น ผู้วิจัยพบว่าแหล่งซึ่งเป็นสถานที่ต่างๆจำนวนมากที่มีลักษณะเข้าข่ายเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามนัยแห่ง พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ต่างๆในชุมชน ซึ่งแหล่งเหล่านี้สมควรจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนได้หากชาวชุมชนให้ความสนใจที่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามเป็นการยากที่จะนำแหล่งเหล่านี้มาเสนอตามที่ผู้วิจัยเห็นสมควรให้ครบทุกแห่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์การวิจัยเพื่อนำเสนอแหล่งที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่รู้จักเห็นสมควรว่าสามารถจัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนได้ดังกล่าวแล้วนั้น ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ที่ได้รวบรวมนำเสนอในการวิจัยครั้งนี้เป็นแหล่งที่ชาวชุมชนมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไปได้แสดงการรู้จักและยอมรับว่าสามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ หรือได้มีการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดจำแนกแหล่งการเรียนรู้ที่นำเสนอเหล่านี้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

ในจำนวนรายชื่อแหล่งการเรียนรู้ที่นำเสนอในการวิจัยครั้งนี้ พบว่าป่าชายเลนบางขุนเทียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่โดดเด่นเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะเป็นแหล่งเดียวที่สามารถจัดประเภทเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ส่วนแหล่งการเรียนรู้อื่นๆนั้นเป็นแหล่งที่มนุษย์จัดสร้างขึ้นทั้งสิ้น ป่าชายเลนบางขุนเทียนประกอบด้วยธรรมชาติแวดล้อมต่างๆมากมาย ซึ่งบริเวณป่ารอบนอกยังเป็นที่อยู่อาศัยของลิงแสมฝูงสุดท้ายในกรุงเทพฯ และชาวชุมชนได้ลงความเห็นด้วยคะแนนสูงสุดว่าป่าชายเลนบางขุนเทียนเป็นแหล่งที่ควรนำมาพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์สำหรับการเรียนรู้ในชุมชนให้เต็มศักยภาพ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์จัดสร้างขึ้น

ในส่วนของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆประเภทที่ได้รับการจัดสร้างขึ้นซึ่งมีชาวชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 แสดงการรู้จักและยอมรับนั้น ได้แก่ คลองสนามชัย ตำนักรพระเจ้าเสือ วัดหัวกระบือ วัดบางกระดี พิพิธภัณฑสถานบ้านมอญ วัดกำแพง วัดปี่เป่าพลีผล พระตำหนักเรือพระร่วง 19 ศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนวัดท่าข้าม ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน และโครงการแก้มลิงในเขตบางขุนเทียน

เมื่อพิจารณาแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งเหล่านี้แล้ว จะเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีความสำคัญ มีความโดดเด่นเป็นพิเศษในตัว เช่น คลองสนามชัย ตำนักรพระเจ้าเสือนั้น เดิมเคยเป็นทั้งเส้นทางสัญจรหลัก และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ด้วย วัดหัวกระบือเป็นวัดราษฎร์ที่เก่าแก่ที่สุดในเขตบางขุนเทียนสร้างขึ้นสมัยอยุธยา วัดบางกระดีเป็นศูนย์รวมของชาวไทยเชื้อสายมอญมีลักษณะ

เป็นศิลปะแบบมอญ และมีพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านมอญอยู่ในบริเวณใกล้เคียง วัดกำแพงเป็นวัดที่เก่าแก่มีอดีตเจ้าอาวาสซึ่งมรณะภาพไปแล้ว และประชาชนให้ความเคารพนับถือมาก คือ หลวงพ่อไป๋ วัดปืตปฬีผล เป็นสำนักสงฆ์ สำนักปฏิบัติและเผยแพร่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชน และมีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย เคยได้รับรางวัลจากกรุงเทพมหานคร พระตำหนักเรือพระร่วง 19 มีลักษณะพิเศษก่อสร้างเป็นรูปเรือจำลองมาจากเรือหลวงพระร่วงเป็นสถานที่ที่ชาวบางขุนเทียนให้ความเคารพและเดินทางมาสักการะเป็นจำนวนมาก ศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวัดท่าข้าม เป็นสถานที่พบกลุ่ม(ศูนย์การเรียนรู้)ในเขตบางขุนเทียน ของศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียน เขตบางขุนเทียน ศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน เป็นสถานที่ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ เล่นกีฬา แข่งขันกีฬา พบปะสังสรรค์ ฯลฯ โครงการแก้มลิง เป็นโครงการพระราชดำริโครงการหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สำหรับแหล่งการเรียนรู้อื่นๆประเภทที่ได้รับการจัดสร้างขึ้น ซึ่งมีชาวชุมชนมากกว่าร้อยละ 10 แต่ไม่ถึงร้อยละ 50 แสดงการรู้จักและยอมรับนั้น ได้แก่ ศูนย์ธรรมชาติศึกษาป่าชายเลนของโรงเรียนวัดเสม็ด ศูนย์เรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบ้าน (สวนส้มบางมด) สวนอุตสาหกรรม มจร. ศูนย์การเรียนรู้(ศกร.)ต่างๆของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียน ได้แก่ ศกร.บริษัท จงสถิตย์ ศกร.โรงเรียนวัดกก ศกร.วิบูลย์พัฒนาคิดดี ศกร.พิพิธพัฒนโสภณ ศกร.ชายทะเล ศกร.บริษัทบีเอสตาร์ ศกร.วัดพรหมรังษี ศกร.รามัญบางกระบือ ศกร.ชุมชนเพชรทองคำ และมีแหล่งการเรียนรู้ที่ชาวชุมชนเสนอแนะเพิ่มเติมซึ่งผ่านเกณฑ์การวิจัยได้ คือ พิพิธภัณฑสถานว้าวไทย ของโรงเรียนทวิธาภิเศก 2 และพิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาชาวบ้าน ของโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ แม้ว่าแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้จะยังไม่เป็นที่รู้จัก และยังไม่เป็นที่ยอมรับของชาวชุมชนเกินกว่าร้อยละ 50 แต่เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสลงพื้นที่สัมผัสกับแหล่งสถานการณ์จริงได้พูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้รู้ในชุมชน หรือผู้ดูแลรับผิดชอบใกล้ชิดเขตแหล่งเหล่านี้และกลุ่มชาวบ้านในบริเวณดังกล่าว อาทิ เช่น กลุ่มชาวสวนส้มหมู่ที่ 6 แขวงท่าข้าม กลุ่มครูอาสาสมัครของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียน เจ้าอาวาสวัดธรรมคุณาราม(วัดหลวงพ่อเต่า) กลุ่มนักเรียนและอาจารย์ผู้รับผิดชอบดูแลศูนย์ธรรมชาติศึกษาป่าชายเลนของโรงเรียนวัดเสม็ด กลุ่มนักเรียนและอาจารย์ผู้รับผิดชอบดูแลพิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาชาวบ้านของโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนทวิธาภิเศก 2 และผู้อำนวยการโรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ ฯลฯ ท่านผู้รู้เหล่านี้ได้ให้ข้อมูลยืนยันเกี่ยวกับสภาพการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งเป็นเสมือนการเสริมความเชื่อมั่นว่าแหล่งการเรียนรู้ทั้งหมดที่นำเสนอในการวิจัยเหล่านี้ มีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้

2 การศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน

ในการศึกษาการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้ค้นพบซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จากตารางแสดงผลการวิจัยที่ 1 ในบทที่ 6 โดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ นั้นพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ไม่มีอาชีพ จำนวนถึง 139 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 ของกลุ่มตัวอย่าง แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพ และอายุของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ปรากฏว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นนักเรียน/ นักศึกษา จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 51.1 และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30.1 ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ยังไม่มีอาชีพเหล่านี้ไม่น่าจะเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพ เป็นนักเรียน/ นักศึกษา และมีอายุต่ำกว่า 18 ปี จึงยังไม่ได้ประกอบอาชีพ

ทั้งนี้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ผู้วิจัยศึกษาตามทัศนคติของชาวชุมชนโดยรวมทั้งจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน ดังนั้นจึงเป็นการศึกษาจากทัศนคติของ ครู นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปในชุมชน เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้ทั้งหมดล้วนถือเป็นกลุ่มผู้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมในแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อความยั่งยืนนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบ ตามอัธยาศัย โดยเน้นการผสมผสานธรรมชาติของการศึกษาทุกชนิดตลอดช่วงชีวิตของคน รูปแบบการศึกษาทั้ง 3 ระบบนี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำคัญคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งที่มีต่อตัวเองและชุมชน จากตารางที่ 3 และ 4 ในบทที่ 6 นั้น เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละแหล่ง ปรากฏว่า ชาวชุมชนแสดงการรับรู้อย่างหลากหลายถึงระดับความสำคัญคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งที่มีต่อตัวเองและชุมชน ทั้งในระดับสูง ปานกลาง ต่ำ ไม่มี ไม่แน่ใจ ซึ่งในจำนวนเหล่านี้ หลายแหล่ง พบว่ามีผู้ตอบว่า “ไม่มี” และ “ไม่แน่ใจ” เป็นจำนวนค่อนข้างสูง ข้อมูลนี้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตารางที่ 5 ในบทที่ 6 เกี่ยวกับระดับความถี่การใช้ประโยชน์ ปรากฏว่า ค่อนข้างสอดคล้องกัน เพราะมีจำนวนชาวชุมชนที่ไม่เคยใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ในหลายๆแหล่งเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน ซึ่งการที่ชาวชุมชนไม่เคยใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ใด ก็ย่อมจะรับรู้สึกเห็นคุณค่า ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละแหล่งแล้วพบว่า ชาวชุมชน แสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายในเรื่องความถี่การใช้ประโยชน์ มิทั้งการใช้ประโยชน์เป็นประจำ เป็นบางครั้ง และไม่เคยใช้ประโยชน์ เมื่อพิจารณาสถานภาพของกลุ่มผู้ที่ตอบว่าเคยใช้ประโยชน์ทั้งใช้เป็นประจำและบางครั้ง แล้ว พบว่าโดยส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่าง

นี้เป็นกลุ่มที่ยังอยู่ในวัยที่ต้องศึกษาเล่าเรียนตามระบบสังคม และยังเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมาก เพราะรวมจำนวนนักเรียนนักศึกษาจากสถานศึกษาในระบบ และนักเรียนนักศึกษานอกระบบ โรงเรียน สำหรับแหล่งที่ชาวชุมชนใช้ประโยชน์เป็นประจำมากที่สุด คือศูนย์เยาวชนบางขุนเทียน

เนื่องจากเขตบางขุนเทียนมีพื้นที่กว้าง และมีถึง 20 หมู่บ้าน ในขณะที่แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อยู่กระจายโดยทั่วไปในพื้นที่เขตฯ ชาวชุมชนซึ่งตอบแบบสอบถามที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งเรียนรู้นั้นๆ อาจมีการตอบรับได้มากทั้งในเรื่องการรับรู้คุณค่า และความถี่ของการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้นั้นๆ ในทางตรงข้ามชาวชุมชนที่อยู่ไกลพื้นที่ออกไปอาจมีการตอบรับได้น้อยลง ดังนั้นจึงอาจแสดงได้ว่า การวิจัยครั้งนี้มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลได้ค่อนข้างกระจายอย่างทั่วถึง ผลการวิจัยจึงแสดงให้เห็นความคิดเห็นที่ค่อนข้างหลากหลายของชาวชุมชน ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นตัวแทนความคิดเห็นโดยรวมของชาวชุมชนได้ สำหรับข้อสรุปที่ว่าแหล่งซึ่งชาวชุมชนใช้ประโยชน์เป็นประจำมากที่สุด คือศูนย์เยาวชนบางขุนเทียนนั้นเมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์การจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้แล้วพบว่าจัดตั้งเพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ เล่นกีฬา แข่งขันกีฬา พบปะสังสรรค์ ฯลฯ ของคนในชุมชน มีค่าบริการ ค่าสมาชิกค่อนข้างถูก สถานที่ตั้งสะดวกต่อการคมนาคม ฉะนั้นจึงอาจมีผู้คนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงที่รู้จักมาใช้บริการเป็นจำนวนมากได้

3 ประเด็นการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแหล่งการเรียนรู้ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6 นั้น ชาวชุมชนแสดงการรับรู้ถึงสภาพของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ มีทั้งอยู่ในสภาพดี พอใช้ ควรปรับปรุง ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละแหล่งแล้วปรากฏว่ามีหลายแหล่งที่ชาวชุมชนตอบว่า “ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ” ด้วยจำนวนที่น้อยกว่าผู้ที่ตอบว่า “ไม่เคยใช้ประโยชน์” แหล่งการเรียนรู้นั้นๆ โดยเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากตาราง 5 ในเรื่องความถี่การใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงผลของข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เพราะจำนวนผู้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ใดๆ นั้น ควรจะมีจำนวนเท่าๆ กันกับจำนวนผู้ที่ตอบว่า ไม่ทราบ และไม่แน่ใจเกี่ยวกับสภาพของแหล่งการเรียนรู้ นั้นๆ

ผลการวิจัยที่ขัดแย้งกันนี้ อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีทั้งเป็น นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ในชุมชน ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งที่ตอบว่า ไม่เคยใช้ประโยชน์ แต่ได้ประเมินสภาพแหล่งการเรียนรู้นั้นๆ โดยอาจจะประเมินจากสภาพที่เคยพบเห็น โดยไม่เคยใช้ประโยชน์ หรืออาจประเมินโดยใช้ข้อมูลที่ได้รับทราบจากผู้ใกล้ชิดที่เคยมีโอกาสได้ใช้แหล่งการเรียนรู้นั้นๆ เป็นต้น ดังนั้นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องสภาพแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้จึงเป็นเพียงการประเมินผลตามความรู้สึกและการรับรู้ของชาวชุมชนเท่านั้น ไม่อาจนำไปอ้างอิงถึงสภาพของแหล่งการเรียนรู้นั้นๆ โดยตรง

4. การนำเสนอความเห็นของชาวชุมชนต่อลักษณะวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 7 ซึ่งมีทั้งการท่องเที่ยวทัศนศึกษา ใช้เป็นแหล่งฝึกงานศึกษาค้นคว้า เยี่ยมชมฟังบรรยาย แหล่งทำมาหากิน ใช้ในพิธีกรรมประเพณีวัฒนธรรม และอื่นๆ รวมทั้งการที่ชาวชุมชนได้แสดงความเห็นต่อประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 8 ว่ามีทั้งด้านรายได้ ทักษะอาชีพ สุขภาพกาย คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางสังคม ฯลฯ จากข้อสังเกตเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าชาวบางขุนเทียนโดยส่วนใหญ่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพราะชาวชุมชนแสดงความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นเสมือนการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่งในชุมชน ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นทั่วไปในการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งชาวชุมชนแสดงความคิดเห็นว่าต้องการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้เพื่อการฝึกอาชีพ การนำไปประกอบการเรียนการสอน และต้องการความรู้พิเศษต่างๆ ฯลฯ

นอกจากนั้นชาวชุมชนยังได้ร่วมให้ข้อคิดเห็นต่างๆเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ร่วมกันเสนอแนะแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม ในการที่ชาวชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะทั่วไปที่แสดงความต้องการจัดการทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนร่วมกับภาครัฐด้วยนั้น ถือเป็นเรื่องของสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ ส่วนในเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นชาวชุมชนก็แสดงความคิดเห็นว่าควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และเห็นว่าควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ด้วย แม้ว่ากิจการบางส่วนจะเห็นว่ายังควรให้เป็นบริการของรัฐอยู่

5. ประเด็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ที่ควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางการวิจัยที่ 31 ในบทที่ 6 ปรากฏว่ามีชาวชุมชนจำนวนมากที่สุดตัดสินใจเลือกแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนนำมาพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนให้เต็มศักยภาพได้มากกว่าในปัจจุบัน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาภาพรวมของผลการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จะเห็นว่าชาวชุมชนสนใจและเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนอย่างมาก ดังผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของชาวชุมชนในส่วนต่างๆ ที่แสดงความสอดคล้องกันและมุ่งประเด็นไปที่ป่าชายเลน อาทิเช่น แหล่งที่ชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่ามีความสำคัญ มีคุณค่าต่อตนเองและชุมชน ในระดับสูงคือ ป่าชายเลน แหล่งที่มีชาวชุมชนรับรู้มากที่สุดว่าอยู่ในสภาพดี แต่ก็เห็นด้วยมากที่สุดว่าควรนำมาปรับปรุงอีก ก็คือ ป่าชายเลน แหล่งที่ชาวชุมชนเห็นด้วยมากที่สุดว่ามีลักษณะการใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยการท่องเที่ยวทัศนศึกษา เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า และเป็นแหล่งทำมาหากินด้วย คือ ป่าชายเลน แหล่งที่ชาวชุมชนเห็นประโยชน์มากที่สุด คือ ป่าชายเลน และ ประโยชน์สูงสุดที่คาดว่าจะได้รับจากป่าชายเลนในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ คือ ด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เป็นต้น

3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน โดยการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

ในการศึกษาส่วนนี้เป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน: ป่าชายเลนบางขุนเทียน ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้ค้นพบแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต
2. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนบางขุนเทียน

1.แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคต

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางขุนเทียนในอนาคตนั้นมีประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันป่าชายเลนบางขุนเทียน มีสภาพเสื่อมโทรมลงไปอย่างมาก และมีพื้นที่ป่าชายเลนลดน้อยลงมาก เนื่องจากมีการนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งปัญหาภาวะต่างๆ ที่ตามเข้ามาพร้อมกับความเจริญความทันสมัยของชุมชนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายไปมาก ดังนั้นความคาดหวังในการใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรณีวิทยา ชีววิทยา เป็นแหล่งที่ใช้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในการศึกษาพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลนนั้น น่าจะมีเงื่อนไขผูกพันกับระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมาก ความจำเป็นต้องมีการปลูกขยายพันธุ์พืชเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันพืชป่าชายเลนบางขุนเทียนมีจำนวนน้อยชนิดลงอย่างมาก โดยอาจจัดให้มีการใช้เป็นแหล่งอนุรักษ์ศึกษาค้นคว้าวิจัยพืช สมุนไพรป่าชายเลน อาจจัดให้เป็นศูนย์ศึกษาสมุนไพรป่าชายเลนเพียงแห่งเดียวของกรุงเทพฯ โดยต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากสมุนไพรป่าชายเลนเพิ่มขึ้น ต้องรื้อฟื้นสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องสมุนไพรป่าชายเลน เพิ่มเทคโนโลยีเข้าช่วยสนับสนุน ทั้งนี้ภาครัฐ และเอกชน นักวิชาการจะต้องเข้าช่วยสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ดังกล่าวให้ก้าวเข้าสู่การเป็นแหล่งที่ชาวชุมชนสามารถเห็นพ้องต้องกันว่าจำเป็นและควรอนุรักษ์ไว้ใช้ประโยชน์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนให้ได้มากที่สุด

ประเด็นความคาดหวังในการใช้เป็นแหล่งอนุรักษ์ ศึกษาชีวิตสิ่งมีชีวิตสูงสุดท้ายที่เหลืออยู่นั้น น่าจะมีเงื่อนไขเกี่ยวเนื่องกับการฟื้นฟูป่าชายเลนด้วยเช่นกัน หากป่าชายเลนได้รับการฟื้นฟูขึ้น ถึงสมัยย่อมมีที่อยู่อาศัยและสามารถใช้ชีวิตได้โดยธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยการพัฒนาที่นำความเจริญเข้าสู่พื้นที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากต้องการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตจำเป็นต้องมีการจัดการ

อย่างเป็นระบบ จัดที่อยู่อาศัยให้เป็นหลักแหล่งไว้ก่อน เช่นเดียวกับแนวทางที่จะใช้เป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนป่าชายเลนนั้น ควรจะต้องมีการจัดแหล่ง สถานที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้ก่อน เพราะชุมชนป่าชายเลนบางชุมชนถือเป็นแหล่งที่ใกล้ชิดความเจริญมาก วิธีการดำรงชีวิตอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้

ประเด็นการใช้เป็นแหล่งศึกษาวงจรชีวิตของนกต่างๆ เพราะเป็นแหล่งที่มีนกมาอาศัยอยู่มากมายหลายชนิดและประเด็นอื่นๆ นั้น ก็น่าจะมีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับการฟื้นฟูป่าชายเลนด้วยเช่นกัน หากป่าชายเลนยังคงสภาพสมบูรณ์ ย่อมมีนกมาอยู่อาศัย อย่างไรก็ตามก็ถึงปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าแหล่งที่พบนกจำนวนมาก ได้แก่ บริเวณวัดธรรมคุณาราม (วัดหลวงพ่อเต่า) ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับท่านเจ้าอาวาสปัจจุบันซึ่งได้ให้ความเห็นเสริมในเชิงสนับสนุนต่อแนวทางดังกล่าวเป็นอันมาก อีกทั้งท่านยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันวัดกำลังจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อจัดแสดงเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพของชาวประมงบางชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และได้รับงบฯ สนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม นักการเมืองท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งหากพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ได้ก็จะกระตุ้นทำให้ผู้คนได้เข้าวัดเพิ่มขึ้น ทำให้วัดมีโอกาสที่จะสอดแทรกความรู้ทางพุทธศาสนา ใช้ธรรมะเข้าช่วยพัฒนาจิตใจเยาวชน คนรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น อันเป็นการเสริมซึ่งกันและกันต่อกันยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางใช้ประโยชน์ป่าชายเลนบางชุมชนในอนาคต ที่ไม่ผ่านตามเกณฑ์การวิจัยในที่นี้ เป็นประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังในการใช้เป็นแหล่งอาหารเสริมสุขภาพ และพืชผักปลอดสารพิษของชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันโดยเห็นด้วยเพียงปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มั่นใจว่าจะเป็แหล่งที่สามารถปลูกพืชปลอดสารพิษได้ เพราะเขตบางชุมชนจะต้องรับน้ำเสียจากกรุงเทพมหานครเพื่อระบายออกทะเล หรืออาจไม่แน่ใจว่าป่าชายเลนบางชุมชนปัจจุบันจะมีจำนวนชนิดพืชผักมากเพียงพอที่จะเป็นแหล่งอาหารได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าแนวทางการใช้ประโยชน์นี้เป็นแนวทางที่ไม่ผ่านตามเกณฑ์ฯ แต่ก็ยังมีความน่าสนใจหากชาวชุมชนจะหยิบยกขึ้นมาพิจารณา และพัฒนาขึ้นเป็นทางเลือกหนึ่ง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าแนวทางการใช้ประโยชน์เหล่านี้ ส่วนใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ ระยะเวลาในการฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในส่วนต่อไปที่ปรากฏได้ชัดเจนว่าแนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางชุมชนเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ควรเน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูเป็นแนวทางหลักในการพัฒนา

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนบางชุมชน

ผลการศึกษาวิจัย แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป่าชายเลนบางชุมชนนั้น มีประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.1 ประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของป่าชายเลนบางขุนเทียนในปัจจุบันมี 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ปัญหาชายฝั่งพังทลายถูกกัดเซาะ และปัญหาป่าชายเลนที่มีสภาพความเสื่อมโทรม

ปัญหาชายฝั่งพังทลายถูกกัดเซาะ อันเนื่องมาจากคลื่นลมทะเลนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเรื้อรังสะสมมานาน เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดน้อยลง ถือเป็นปัญหาสำคัญของชาวชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและชุมชน ในส่วนของชาวชุมชนชายทะเลบางขุนเทียนนั้นได้มีความพยายามช่วยกันโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าช่วยชะลอการกัดเซาะอยู่ตลอดเวลา และทางภาครัฐก็ได้เคยยื่นมือเข้าช่วย โดยสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ได้มีการทิ้งหินเป็นครั้งคราว ซึ่งไม่ค่อยประสบผลมากนักเนื่องจากสภาพพื้นดินเป็นดินเลนอ่อนนุ่ม ทั้งนี้แนวทางการแก้ไขปัญหาชายฝั่งพังทลายโดยการระดมพลังชุมชนใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านป้องกัน และการทิ้งหินนั้นปรากฏว่าเป็นแนวทางที่ไม่สอดคล้องตามเกณฑ์การวิจัย ซึ่งในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยมีผู้ให้ความเห็นว่า การกัดเซาะชายฝั่งเป็นไปอย่างรุนแรง การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วย ซึ่งจะต้องใช้ทุนป้องกันการกัดเซาะที่สูงมากเกินกำลังของชาวบ้าน

อย่างไรก็ดี มีสถาบันต่างๆ ได้เคยเข้าช่วยศึกษาสภาพปัญหาดังกล่าวนี้ อาทิเช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (เดิมชื่อสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สำนักเขตบางขุนเทียน, 2546) Japan International Cooperation Agency (JICA) (2000) ซึ่งพบว่าปัญหาชายฝั่งพังทลาย เป็นปัญหาที่จะเกิดได้รุนแรงขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยังไม่ปรากฏว่าสภาพปัญหาดังกล่าวนี้ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าจะเคยมีการตั้งประเด็นขึ้นมาเกี่ยวกับการสร้างเขื่อน ก็ต้องประสบกับปัญหาต่างๆที่ตามมา เช่น เรื่องงบประมาณที่ต้องใช้การลงทุนสูง การศึกษาผลกระทบต่างๆที่อาจเกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน ฯลฯ แต่หากปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินต่อไปเช่นนี้โดยยังไม่ได้รับการแก้ไขเพื่อยุติสภาพปัญหานี้ให้ตรงประเด็น ในอนาคตก็ย่อมคาดได้ว่าพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียนคงจะอยู่ในสภาพที่จมน้ำทะเลหายไปหมดสิ้นอย่างแน่นอน และชาวชุมชนเขตบางขุนเทียน รวมทั้งชาวกรุงเทพฯ คงจะสูญเสียแหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติป่าชายเลนซึ่งมีอยู่เพียงแหล่งเดียวในกรุงเทพมหานคร

ปัญหาป่าชายเลนที่มีสภาพความเสื่อมโทรมลงนั้น เป็นผลจากน้ำทะเลเสีย เกิดจากสาเหตุต่างๆประกอบกันหลายอย่างเช่น การเป็นแหล่งรวมน้ำเสียน้ำทิ้งจากกรุงเทพฯ โรงงานอุตสาหกรรม นาุ้ง ปัญหาเกี่ยวกับขยะ ฯลฯ โดยป่าชายเลนที่เหลืออยู่มีลักษณะเป็นป่าชายเลนที่ขึ้นเป็นหย่อมๆ หรือเป็นกระจุก ที่แทรกไปด้วยบ้านเรือน โรงงาน ชุมชน ฟาร์มเลี้ยงกุ้ง ปลา ปูทะเล ฯลฯ ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมส่วนใหญ่จะอยู่ตามปัจฉัยการเจริญเติบโตของเขตเมืองหรือตามตะเข็บเมือง เป็นป่าชายเลนที่พิจารณาแล้วว่าพื้นตัวได้ยากเพราะถูกขยาดทิ้งให้กับนายทุน เพื่อรอเวลาแปรเปลี่ยนไปเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ฯลฯ การที่จะฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่

เหล่านี้ให้กลับสภาพเหมือนเดิมทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตามแนวป่าชายเลนนี้ยังคงมีต้นไม้ประเภท ต้นจาก ต้นแสมดำ ลำพู ลำแพน ตะบูน ตาตุ่ม ดังนั้นหากจะพัฒนาพื้นที่ในส่วนนี้ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้นั้นจะต้องพิจารณาให้มีความเหมาะสมในแต่ละบริเวณ เช่น โรงเรียนบางแห่งที่อยู่ในบริเวณนี้อาจพัฒนาพื้นที่บางส่วนจัดเป็นห้องเรียนธรรมชาติป่าชายเลน โดยการปลูกพืชป่าชายเลนเพิ่ม ฯลฯ ซึ่งแนวทางการกำหนดพื้นที่เขตการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง เป็นเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เขตพื้นที่ป่าชายเลนที่มีสภาพเสื่อมโทรม เขตป่าชายเลนที่ยังคงสภาพป่าชายเลนนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เหมาะสมควรแก่การพิจารณา เช่น การสนับสนุนให้กลุ่มชาวบ้านเดิมได้ทำนาเกลือ ปลูกปลาต่อไปในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งซึ่งเป็นเขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำฯ ต่อไป เป็นต้น

2.2 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน เป็นแนวทางที่เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟู เป็นแนวทางหลักในการพัฒนา โดยต้องผสมผสานแนวคิดความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติให้อยู่ได้พร้อมกับภาวะความต้องการความเจริญความทันสมัยของชาวชุมชน ให้ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา อาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่าย การแก้ปัญหาจากหลาย ๆ หน่วยงาน การทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาป่าชายเลน การวางแนวทางการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ การดำเนินงานจะต้องเอื้อประโยชน์ให้เกิดกับทุกฝ่าย. ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยการปลูกป่าชายเลนก็ต้องมีการนำมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า เต็มศักยภาพ อย่างยั่งยืน ดังนั้นแนวการพัฒนาอาจพิจารณาจัดเป็นแบบสัดส่วนตามความเหมาะสม ส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้คันทนาการเชิงนิเวศ ธรณีวิทยา ชีววิทยา ฯลฯ และสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตชาวบ้าน

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียนดังกล่าวนี้ สอดคล้องแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน เพราะเป็นแนวทางที่เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูเป็นแนวทางหลัก ซึ่งแสดงถึงความพยายามตอบสนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบันโดยไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต จากผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้างต้นนั้น ทำให้พิจารณาค้นพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนจะบรรลุผลเกิดความสำเร็จได้อย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องใช้ความอุ่มอวลอย่างสูง แต่การดำเนินงานจะต้องใช้ความจริงจัง และมีความต่อเนื่อง ต้องมีการระดมพลัง ทรัพยากร งบประมาณและการสนับสนุน และต้องใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนเป็นแนวทางการพัฒนา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่าย ทุกหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนตามกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา และหลักแนวคิดในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องอาศัยพลังอำนาจ ความร่วมมือ จากบุคคลและองค์กรหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ที่จะ

แกนกลางในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามแนวการพัฒนาที่สรุปว่า อาจพิจารณาจัดเป็นแบบสัดส่วนตามความเหมาะสม โดยส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ค้นคว้าเชิงนิเวศฯลฯ นั้นก็เป็นเสมือนแนวทางการพัฒนาที่อยู่ในลักษณะที่อาจแสดงให้เห็นว่า ชุมชนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญความทันสมัยที่กำลังพัฒนาเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วควบคู่กันไปกับความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลน นั้นเอง

2.3 การพัฒนาป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนให้ได้ นั้น จะต้องพิจารณาส่งเสริม 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) การทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีรายได้ สามารถใช้ประโยชน์ทำกินอย่างเพียงพอทำให้เขาดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขายที่ดินทิ้งไป 2) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในพื้นที่ โดยการประสานให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมระหว่างชาวบ้าน นักเรียน ให้โรงเรียนและชุมชนมีโอกาส แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ใกล้ชิดกันมากขึ้น

ประเด็นการทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีรายได้ สามารถใช้ประโยชน์ทำกินอย่างเพียงพอ ทำให้เขาดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขายที่ดินทิ้งไปนั้น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งฝึกออาชีพของชุมชน ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านต่างๆ จากป่าชายเลน ฯลฯ ซึ่งประเด็นนี้มีความสำคัญยิ่งเพราะถือเป็นขั้นตอนในการก้าวต่อไปของการพัฒนา ทั้งนี้ตามหลักการของการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนในพื้นที่ก็คือ ฐานสำคัญที่สุดที่จะทำให้แนวทางการพัฒนานั้นๆ เป็นจริง ประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวก็ได้ และเมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วขั้นต่อไปก็คือ การพิจารณาส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในพื้นที่ โดยการประสานให้มีการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนร่วมกันระหว่างชาวบ้าน นักเรียนและโรงเรียน การทำให้โรงเรียนและชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ใกล้ชิดกันมากขึ้นนั้น เป็นบทบาทที่สอดคล้องและสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.4 แนวทางพัฒนาป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนในเขตที่อยู่นอกพื้นที่ป่าชายเลน โดยให้รัฐสร้างเส้นทางคมนาคมที่สะดวกให้เข้าถึงป่าชายเลนได้โดยตรง

ประเด็นเกี่ยวกับแนวทางพัฒนานี้ น่าสนใจยิ่ง เพราะเมื่อพิจารณาผลคะแนนการศึกษาวิจัยจากการวิเคราะห์แบบสอบถามเดลฟายในรอบที่1 เปรียบเทียบกับรอบที่2 แล้ว ปรากฏว่าในรอบแรก แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ไม่สอดคล้องตามเกณฑ์การวิจัย ซึ่งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหลายคนแสดงความไม่เห็นด้วย เพราะเชื่อว่าการสร้างถนนเป็นการเสี่ยงต่อการสร้างมลภาวะให้แก่ธรรมชาติ

แวดล้อม อาจทำให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศได้ แต่เมื่อพิจารณาภาพรวมของคะแนนผลการศึกษาวิจัยจากการวิเคราะห์แบบสอบถามเดลฟายในรอบที่2 ซึ่งปรากฏว่าสามารถผ่านเกณฑ์การวิจัยได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ทรงคุณวุฒิบางส่วนที่แสดงความไม่เห็นด้วยในรอบแรกนั้น ได้พิจารณาใหม่และเปลี่ยนความคิดเห็น เนื่องจากการสร้างเส้นทาง นอกจากจะส่งเสริมในเรื่องการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ทั่วถึงแล้วยังเป็นไปเพื่อให้ชาวชุมชนในพื้นที่ได้มีเส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมไว้ว่าการสร้างถนนควรจัดสร้างให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของลักษณะเส้นทางสายอนุรักษ์ ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงทิศทาง ผลกระทบเชิงนิเวศต่างๆ อย่างจริงจังก่อนดำเนินการ

2.5 หน่วยงาน และองค์กรหลักๆที่น่าจะมีส่วนในการผลักดัน โดยเบื้องต้นให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน: ป้าชายเลนบางขุนเทียนได้นั้น ก็คือ ชุมชน สถาบันการศึกษา โรงเรียนต่างๆ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางขุนเทียน และสำนักงานการศึกษาเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานทางการศึกษาต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน ควรต้องเป็นผู้จุดประกายแนวคิดในเรื่อง ป้าชายเลนบางขุนเทียน กับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ทั้งนี้หากสามารถร่วมประสานกับชุมชนได้ แนวคิดดังกล่าวย่อมเข้มแข็งขึ้น อย่างไรก็ตามในการพัฒนาชุมชนนั้นหากสามารถนำเอาบริบทการศึกษานำหน้าการเมือง หรือสามารถนำการเมืองมาเป็นส่วนร่วมสนับสนุนการศึกษาได้ ย่อมทำให้การพัฒนาดังกล่าว มีโอกาสความเป็นไปได้สูงยิ่งขึ้น ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจากกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง เพื่อให้ได้กำลังแนวความคิดสนับสนุน เสริมต่อให้เป็นแนวร่วมที่แข็งแกร่ง

2.6 ในการจัดทำโครงการต้นแบบ หรือโครงการนำร่องในการพัฒนาป้าชายเลน ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ นั้น องค์กรหลักที่ทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับโครงการนำร่องนี้ ควรอยู่ในรูปของชุมชน หรือส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่สาธารณะของตนเอง

ผลสรุปจากการศึกษาวิจัยข้อนี้ สนับสนุนแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจที่นำมาใช้ในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น หรือแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน คือร่วมกันจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นด้วยกฎเกณฑ์หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งนี้โดยมีฐานความเชื่อที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นจะเข้าใจถึงสภาพปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหรือความต้องการของท้องถิ่นที่ส่วนกลางไม่สามารถตอบสนองได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง รวมถึงความแตกต่างในด้านพื้นที่ วัฒนธรรม ที่ต้องการมีการบริหารจัดการให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้สิทธิชุมชนในที่นี้ เป็น

เสมือนหนึ่งเครื่องมือหรือกลไกของความสมดุลต่อกระแสอำนาจและผลประโยชน์จึงเท่ากับเป็นหลักประกันการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และมีลักษณะของการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้ เพราะยึดถือประชาชนเป็นกำลังสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนา ดังนั้นจึงเป็นการส่งเสริมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย

2.7 แนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนมีหลายรูปแบบดังนี้ 1). แนวทางการพัฒนาจัดทำเป็นสวนป่าชายเลน 2). แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งเพื่อใช้ประโยชน์ด้านนิเวศวิทยา 3). แนวทางการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งศึกษาวงจรชีวิตของนกต่างๆ 4). แนวทางการพัฒนาให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติ 5). แนวทางพัฒนาให้สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนในเขตบางขุนเทียนที่อยู่นอกพื้นที่ป่าชายเลน 6). แนวทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนป่าชายเลน 7). แนวทางการพัฒนาให้เป็นศูนย์พบปะพูดคุยของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ฯ 8). แนวทางการพัฒนาจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนบางขุนเทียนประจำพื้นที่ 9)แนวทางการพัฒนาให้เป็นที่แห่งการเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 10).แนวทางการพัฒนาส่งเสริมเป็นแหล่งฝึกอาชีพของชุมชน 11).แนวทางการพัฒนาส่งเสริม “ทำบ้าน(ชุมชน)ให้เป็นตลาด” เพื่อจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านต่างๆ จากป่าชายเลน 12). แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจชุมชน อื่นๆ เช่น ส่งเสริมการตลาด จัดหาแหล่งภายนอกชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์แปรรูปจากป่าชายเลน สนับสนุนการวิจัยพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าพันธุ์พืชป่าชายเลน ฯล ฯ 13). แนวทางการพัฒนาส่งเสริมให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 14). แนวทางการจัดทำโครงการต้นแบบในการพัฒนาให้เป็นที่แห่งการเรียนรู้ต่างๆ

แนวทางการพัฒนาที่นำเสนอเหล่านี้เป็นแนวทางที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดลงความเห็นสอดคล้องกัน โดยเห็นด้วยมาก ถึงมากที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางหลากหลายนี้ล้วนเป็นสิ่งสร้างสรรค์ต่อสังคมและชุมชน การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาผสมผสานให้เกิดความเหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนในยุคที่ต้องปรับตัวรับกับกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวนี้จะสามารถปรากฏเป็นจริงในอนาคตได้มากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขอีกหลากหลายประการ ย่อมขึ้นอยู่กับชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดว่าจะสามารถดำเนินการให้ความสนับสนุนต่อเนื่องจริงจัง ประการใด เนื่องจากงานด้านการพัฒนาเป็นงานที่ต้องใช้ความเพียรพยายามสูง ต้องใช้เวลาอันยาวนานอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ย่อมเป็นสิ่งทำทนายสำหรับชาวบางขุนเทียน ดังนั้นแนวทางเหล่านี้จึงเป็นเสมือนข้อเสนอแนะเบื้องต้นที่อาจสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เป็นศูนย์กลางหรือศูนย์กลางความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินงานการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเหล่านี้ให้ทั่วถึงและพอเพียง นั่นคือ ต้องการให้สังคมไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ของบุคคลในรูปของแหล่งการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย กว้างขวาง และมีมากพอเพียงที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาในรูปแบบใดๆ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่ไปกับการจัดการพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

ในการศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การกำหนดนโยบายทางการศึกษา รัฐพึงให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้ส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพให้มีข้อมูลพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่น การสร้างสำนึกคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในท้องถิ่น การพัฒนาเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ให้เกิดการเชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งในชุมชน นอกชุมชน และระหว่างชุมชนด้วยกันเอง รวมทั้งการส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้มีกลไกการดำเนินการได้อย่างคล่องตัว ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา นอกจากนั้นภาครัฐ โดยกรุงเทพมหานคร เขตบางขุนเทียน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรเลือกสรรนำแนวทางการพัฒนาป้าชายเลนบางขุนเทียนจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มากำหนดเป็นนโยบายเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเขตบางขุนเทียนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. รัฐพึงส่งเสริมให้งบประมาณสนับสนุนการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนให้ทั่วถึงและพอเพียง โดยอาจจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งและการดำเนินงาน

ของแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกรอบนโยบาย และแผนการส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งนี้อาจลดหย่อนภาษี ค่าสาธารณูปโภค เพื่อจูงใจหน่วยงาน ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้

2. ภาครัฐ เอกชน และชุมชนควรร่วมมือส่งเสริม สนับสนุนการสำรวจข้อมูลด้านทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีศักยภาพและความพร้อมในการจัดทำแหล่งการเรียนรู้ รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง จัดให้มีหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูล กำหนดทิศทาง การดำเนินงาน ให้ข้อเสนอแนะทางนโยบาย วางแผนสนับสนุนวิจัย และติดตามประเมินผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้

3. ภาครัฐ เอกชน และชุมชนควรร่วมมือสนับสนุนให้โรงเรียนในชุมชนที่มีความพร้อมให้จัดทำแผนงานเพื่อจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ขึ้น เสริมสร้างและสนับสนุนการจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดระหว่างผู้รู้กับผู้เกี่ยวข้องของชุมชน สร้างเครือข่ายระหว่างแหล่งการเรียนรู้ด้วยกัน และระหว่างแหล่งเรียนรู้กับสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. สถานศึกษาและโรงเรียนต่างๆในชุมชน ควรเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อใช้เป็นแหล่งทัศนศึกษา แสดงนิทรรศการ หรือจัดกิจกรรมอื่นใด เสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรของสถานศึกษานั้น ๆ และควรพัฒนาบุคลากร ผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ หรือสามารถร่วมกับเจ้าหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

การศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอ “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน” นั้นก่อให้เกิดแนวทางเบื้องต้นในการจัดสร้างฐานข้อมูลรวมในอนาคตได้ ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอ “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน” ในแต่ละชุมชน เขตฯ กรุงเทพมหานคร และในแต่ละชุมชน อำเภอ จังหวัดต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ เพื่อรวบรวมให้เป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้รวมของแหล่งการเรียนรู้ ในระดับประเทศต่อไป

การศึกษาวิจัยเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนโดยการวิจัยอนาคตนั้น เป็นเสมือนการสร้างแนวทางให้ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เห็นวิสัยทัศน์การพัฒนาและได้มีโอกาสเตรียมบุคลากร เตรียมการทุกๆด้านสำหรับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีศักยภาพอย่างเต็มที่ต่อไป เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดทำแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้ชุมชน

สถาบันการศึกษา โรงเรียนต่างๆ ที่ต้องการจัดสร้างแหล่งการเรียนรู้ขึ้น ให้มีการศึกษาวิจัยอนาคต แสวงหาแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้เหล่านั้น ๆ ก่อนการวางแผนดำเนินการต่อไป

นอกจากนี้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ จึงไม่ได้ศึกษา แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ซึ่งเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนต่างๆด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เขตบางขุนเทียน

ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัย พบว่าในการจัดการทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนนั้น ควรให้ชุมชนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรทางสังคมอื่นๆ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนทั้งโดยตรง และโดยอ้อม เช่น การผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าของที่ดูแลแหล่งการเรียนรู้ ร่วมกันเสนอความคิดเห็น การร่วมกันเสนอโครงการการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มเติม การให้แรงงาน การบริจาคทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ แต่กิจการบางส่วนควรให้เป็นบริการของรัฐ และประชาชนควรมีส่วนในการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน ที่จะตอบสนองความต้องการในการใช้ประโยชน์ของประชาชนชาวบางขุนเทียนโดยรวมได้นั้น จะต้องเลือกพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ให้ประโยชน์ด้านการฝึกอาชีพ เช่น ด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม การประมง เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ฯลฯ ด้านการนำไปประกอบการเรียนการสอน ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษาธรรมชาติ ระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวทัศนศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและด้านความรู้พิเศษ เกี่ยวกับ เกษตรกรรม การปลูกส้ม การใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน งานฝีมือ การทำขนมต่างๆ และอื่น ๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์รวมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น จัดให้มีแหล่งธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจ ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี การจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อก่อเกิดรายได้แก่ชุมชน อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดลำดับความสำคัญเกี่ยวกับความต้องการใช้ประโยชน์เหล่านี้โดยเฉพาะ เพื่อที่จะได้รวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมการศึกษาที่จะจัดให้แก่ชาวบ้านในชุมชนต่อไป

สำหรับการสนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้น ภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านงบประมาณวัสดุ

อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญ ฝึกอบรมผู้นำชุมชนให้มีความสามารถในการจูงใจประสานงานกับกลุ่มชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือทุกๆด้าน ภาครัฐและเอกชนควรร่วมกันกับชุมชนจัดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณะ ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษา โรงเรียนต่างๆ โดยเฉพาะโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครซึ่งมีอยู่จำนวนมากในชุมชนเขตบางขุนเทียนร่วมกันพัฒนาและใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และจัดทำคู่มือเอกสารประกอบแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ให้ครบถ้วน นอกจากนี้ควรจัดให้มีหน่วยงานในระดับท้องถิ่น เช่น สำนักการศึกษาเขตบางขุนเทียน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูล กำหนดทิศทางการดำเนินงาน ให้ข้อเสนอแนะทางนโยบาย วางแผนสนับสนุนวิจัย และติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

การพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนจะปรากฏเป็นผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามแนวทางที่คาดคะเนไว้เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขหลากหลายประการ ทั้งนี้แม้ว่างานด้านการพัฒนาจะเป็นงานที่ต้องใช้ความเพียรพยายามสูง ต้องใช้เวลาอันยาวนานอย่างต่อเนื่อง แต่หากก็เป็นสิ่งท้าทายสำหรับชาวบางขุนเทียนโดยรวม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ หากได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชน สถาบันการศึกษา โรงเรียนต่างๆ ในชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนเขตบางขุนเทียน